ПОЧИНОКЪ

ИВАНА ПОДУШКА.

ИЗДАНІЕ КНИГОПРОДАВЦА И. П. МИРОНОВА, ВЪ ТАГАНРОГѢ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
ТИПОГРАФІЯ ТОВАРИЩЕСТВА «ОБЩЕСТВЕННАЯ ПОЛЬЗА»,
по Мойкѣ, у Круглаго рынка, № 5.
1871.

ПОЧИНОКЪ.

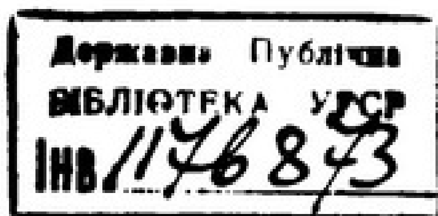
ИВАНА ПОДУШКА.

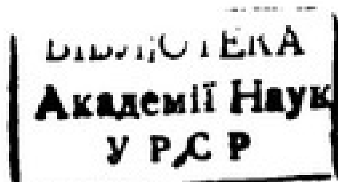
ИЗДАНІЕ КНИГОПРОДАВЦА И. П. МИРОНОВА ВЪ ТАГАНРОГѢ.

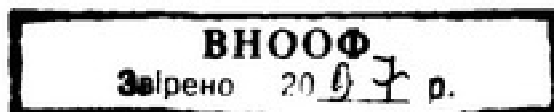

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
ТИПОГРАФІЯ ТОВАРИЩЕСТВА „ОБЩЕСТВЕННАЯ ПОЛЬЗА"
по Мойкѣ, у Круглаго рынка, № 5.
1871.

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 2 Декабря, 1870 года

Издавая въ свѣтъ малороссійскія стихотворенія Ивана Прокофьевича Подушка, мы не намѣрены относиться къ нимъ съ какой бы то ни было критической стороны — это дѣло читающей публики. Задача нашего предисловія познакомить читателей съ самимъ авторомъ.

И. П. Подушка — уроженецъ Екатеринославской губерніи, Ростовскаго уѣзда, сынъ государственнаго крестьянина, а нѣкогда внукъ *грустнаго и удрученнаго крѣпока.* Дѣтство свое онъ провелъ обыкновенною жизнію мальчика-поселянина; грамотѣ учился въ простой сельской школѣ подъ руководствомъ популярнаго между крестьянами *письменнаго* и *начитаннаго* поселянина. Программа такого образованія, конечно, состояла изъ четы-

рехъ отдѣловъ: — азбуки, часослова, псалтыря и писаніе отъ азовъ до складовъ — тѣмъ и кончился курсъ научнаго образованія Подушка.

Съ перечисленіемъ въ гражданѣ г. Ейска, онъ былъ отданъ своимъ отцомъ къ одному купцу въ мелочную лавку, въ виду будущаго торговца. Въ минуты досуга, Иванъ Прокофьевичъ, съ истинною любовію и вниманіемъ читалъ все то, что только ему приходилось гдѣ либо достать изъ книгъ, разнаго содержанія. Такимъ образомъ онъ пробудилъ въ себѣ охоту и желаніе къ изученію науки и литературы, но обстоятельства его жизни въ кругу родныхъ и общественнаго положенія препятствовали его святому желанію. Однако И. П. все таки выбился изъ той темной массы, которая окружала его и добился до настоящаго положенія въ обществѣ поэта-самоучки.

Не можемъ, къ сожалѣнію, не замѣтить, что нѣкоторыя его произведенія, какъ напримѣръ повѣсть «Попівна» имѣетъ туже тему, что и «Катерина» Шевченка, но, по увѣренію автора, что это совершенно случайное стеченія, такъ сказать, то-

жество двухъ поэмъ. Авторъ «Попівны» глубоко объ этомъ сожалѣетъ, но и вмѣстѣ съ тѣмъ съ нѣкоторою долею гордости радуется, что его муза напоминаетъ намъ народнаго малороссійскаго генія —Тараса Григорьевича Шевченка.

Два года назадъ, И. П. Подушка, въ первый разъ началъ печатать въ разныхъ періодическихъ изданіяхъ свои статьи, косающіяся городскихъ общественныхъ интересовъ и т. п. и сталъ писать малороссійскія стихотворенія, которыя какъ первые его опыты, мы предлагаемъ вниманію читателей.

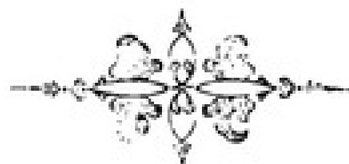
Издатель.

ПЕРЕДМОВА.

—

Брати мої кохані,
Сини України,
Для васъ однихъ я співаю, —
Для васъ, мої милі....
Лучче всёго, якъ на рідній
Балакати мові:
Чи одраду, тугу, горе
Повидати словомъ;
Своімъ словомъ, своімъ складомъ,
Річью не чужою, —
Якъ-тось лучче говоретця
Серцю и зъ душою.
Есть такиі недолюдки —
Соромлятця мови
Своій.... «дурні», скажіть ви імъ —
Й бувайте здорові;
А тимъ часомъ, мій Починокъ —
Книжечку малую —
Прийміть іі за *починокъ*,

А дальшъ навиршую
Я вамъ, браття, щось такее —
Нехай людъ узнае,
Що и наша безсмертная
Мова не вмирае.

Г. С. П-ВУ.

Одному тобі, мій друже,
Щирий односуме,
На всімъ світі найшовъ свої
Повідати думи.
Послухай же, щирий друже,
Що думи говорять,
Якъ воркують, якъ тоскують,
Не дають спокою.
Прислухайся, милий брате,
Якъ вони лютують:
Кличуть щастя, кленуть долю,
Плачять и тоскують.

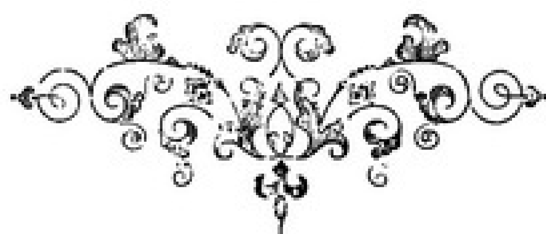
Мучуть мене мої думи,
Не дають спокою:
Одна другу заміняють
Думою новою.
Одна другу думи пхають,
Голову скружили,
Душу жаліттю убили,
Серце зажурили.
Слези ллютця сиротою,
Ніхто не втирае,
Тілько думи воркуючи
Долю окликають:
Ой, ти, доле, моя доле,
Де ти забарилась?
Чи далеко, моя доле,
Ти тамъ запізнилась?
Чи ти прийдешъ, моя доле,
Сироту провідать?
Чи вже, може, тебе доле,
Мині и не відать?
Мучуть, мучуть мене думи,
Не дають спокою:
То ласкаютъ, обіщають
Луччею судьбою....
То повернуть назадъ, кажуть:
Сиди угамуйся;
То впъять знову піднімутця —
И тілько дивуйся!...

4

Мучуть мене мої думи,
Не дають спокою....
Лучче бъ васъ я, мої діти,
Неріднивъ зъ душою.
Лучче вамъ би, мої думи,
На світъ не родитись,
Нижъ оттакъ-то мині зъ вами
Прийшлося нудитись.
Що жъ робити? чи сидіти
Въ світі сиротою,
Чи благати, чи боротись
Зъ лютою судьбою?...
Ние серце, плаче душа,
Ніхто іхъ не чуе,
Тілько думи сумуючи
Жалібно воркують.
«Ой ви думи, мої думи,
Тяжко мині зъ вами»;
Черезъ васъ я, мої думи,
Вмиваюсь слёзами.
Черезъ васъ, ви мої діти,
Въ світі я нудьгую....
Що жъ робити?... Тужіть, думи.
Може васъ почують
Въ світі люде й привітають,
Якъ сирітъ.... Побачять,
Якъ я зъ вами побиваюсь
И сердешно плачу.

Може й вамъ словечко щире
Коли-небудь скажуть
Люде й слёзи гарячні,
Ласкові, разважуть.
Може голосъ нудьги, туги
До ушей іхъ дійде, —
А поки ще це лучитця,
Будемъ плакать, діти.
Будемъ плакать, утішатьця
Слёзами й нудьгою, —
Що жъ бо маемо зробити
Зъ своею судьбою?
Така наша въ світи судьба,
Така наша доля!
Будемъ же ми сумувати
У себе въ невол і
Підуть слёзи — повтираемъ
Рукавомъ, небогі;
Прийде горе зъ другимъ горемъ —
Заплачемъ, убогі,
Моі думи, якъ и перше
Ми плакали зъ вами,
Якъ и плачемъ сю минуту
Дрібними слёзами.
А въ минуту, якъ одійде
Одъ серця кручина —
Заспіваемъ, и згадаемъ
Нашу Украіну....

Заспіваемъ, и згадаемъ
Про Дніпро, могили,
Про широкі лани й ліси —
Нашу палестину.........

ХОМА.

(Типъ недавнёго прошлаго времья.)

ХОМА.

(Л. Ѳ. П—га).

Заосеніло на дворі:
Сонце заховалось
На небі й тучі дождеві
Низенько держались;
Чуть, чуть легенько повіва
Вітеръ, опадае
Листъ пожовклий и на землю,
Мовъ мертвий, лягае.
Смутно, смутно, и ворони
Щось-то зачувають,
Кругомъ села крячачучи
Хмарею літають
И чіплютця па верби.
Поле почорніло;
И журавлі давно зъ поля
Уже политіли....
Скілько видно, сиротою
Осталося поле:

Не орють уже, не сіють
На ёму й нікого
И не видно, тілько вітеръ
Перекотиполе
Коте, несе на самий край
Черезъ голе поле....
Нічъ настала. Свистить, вие
Вітеръ сиротою.
Дощъ пустився скрізь по полю
И надъ слободою.
Тьма въ слободі; надъ річкою
Верби похилились,
Мовъ одъ доща, непогоди
Сумно зажурились.
Черезъ річку довга, узька
Гребелька чорніе;
Потімъ боці надъ річкою
Хатка бованіе
И въ віконце видно світло
Въ каганці мелькае....
Въ таку пору и непогідь
По полю блукае
Нещасная головонька —
Нещасна дівчина;
Несе въ рукахъ обмочену
Невинну дитину.
Чого жъ ходешъ, що блукаешъ
Безъ пори дівчино?

Отто, люде, лихо гоне
Нещасну людину, —
А вже лихо якъ лучитця,
Ніщо не зъ-упине:
Ни грязь, ни дощъ и ни стужа
Й ніяка година....
Добре въ світі панувати
Зъ долею, та щастемъ,
А безъ щастя, зъ недолею
Й вродливость нещастя.
Ніщо въ світі не поможе,
Якъ доля одстала,
Щобъ нещасна страдаючи
Въ світі запропала.
Не жаль того, якъ судьбина
Сама назначае
Погибати безприютно, —
А жаль, якъ страдае
Одъ ворогівъ та людина
Безвинно на світі
Одъ рождення и до смерті —
Усі свої літа.
Скілько жъ, скілько погибае
На світі безвинно
Тихъ нещаснихъ, безпомощнихъ —
Скілько бо іхъ гине!...
Налічивъ би я оттутъ
Цихъ людей чи-мало,

Та жаль, віри не поймуть —
Такъ на світі стало.

Ну, та дарма, нехай собі
Що хоче говоре
Людъ на світі, а я таки
Разкажу про горе
Біднихъ людей, що защиты
Ніде не иміють
Й живуть въ світі страдаючи
Серденькомъ боліють.
Гуде, свистить дощъ и зъ вітромъ,
Ажъ на серці смутно!
Йде несчасна зъ дитиною
За дощемъ попутно.
Наткнулася на слободу;
На греблю попала,
Зійшла, стала середъ греблі,
Зъ синомъ розмишляла:
«Оттутъ, мабудь, ми скінчаемъ
Жизнь свою, дитино,
Бо все рівно намъ на світі
Прийдетця погинуть....»
Заплакала, заридала;
На греблі присіла....
А дощъ зъ вітромъ гуде, свище —
Лихая година!

Довго, довго розмишляла
Зъ дитиною мати:
«Не жаль себе утопити,
Та жаль ангеляти....»
Поглянула на слободу;
Слёзи повтирала
И тихенько, небогая,
Підніматись стала.
Встала й пішла черезъ греблю
Прямо де мелькае
Огонь въ хаті надъ річкою.
Прийшла; озирае
Кругомъ хати и у дворі —
Не чути нікого.
Зайшла, стала проті вікна
И прохала Бога.
«Боже, Боже прости мене, —
Прости за дитину,
Що нещасну, не хрещену
Оттутъ я покину!...
Прости, дитя, и ти мене, —
Прости свою матірь,
Во вікъ котру тобі, сину,
Не прийдетця знати...»
Положила підъ віконце
На призобці сина
И припала до дитини,
Тихо голосила....

Коли чуе, ось собака
Въ дворі забрехала;
Нещасная злякалася
И на ноги стала.
Въ вікно стукнула, щобъ вийшли,
А сама майнула
По дощеві черезъ греблю....
У вікно почули
Изъ хатини, що кавъяче
Підъ вікномъ дитина.
Вийшли, взяли у світлицю
Нещасноі сина.
«Бодай тебе зла болячка,
Безпутьня, вдушила!
Своіхъ дітей ціла куча....»
Въ хатці говорили.
  На другий день сповістили
Въ зборню про дитину;
Далі кумівъ изібрали,
Та й и охрестили;
И Хомою нещасную
Дитину назвали....
Росте Хома годъ и другий,
Нічого не знае.
Живе не зна, сиротина,
Що у чужій хаті
Безъ матері, безъ голубки,
Безъ рідного тата.

Вісімъ годъ Хомі зрівнялось;
Годитця въ підмогу:
Чи у поле орать, сіять,
Чи йдучи въ дорогу,
Беруть Хому-сиротину....
Привика изъ малу
Въ грязі, стужі, на холоді
Гнутись підъ возами.
Привикае нести горе —
Вікъ сирітскій довгий,
Всёго въ світі повстрічае;
Винесе въ недолі
Ще не мало міжъ народомъ,
Поки смерть та прийде:
И світъ, люде, та й жизнь сама
Сироті обридне.
   Отъ ревизія настала,
Хому приписали
Въ свою сімью и за свого
Сина защитали.
Защитали на папері,
Чого жъ сиротині?
И то добре, а то й вовсі
Буде безъ родини....
Росте хлопъя, мовъ исправді,
Якъ своя дитина;
А де тобі воно такъ-то —
Все вінъ сиротина.

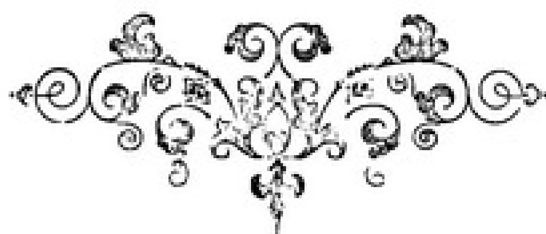
Двадцять годъ Хомі настало,
Пора бъ одружити;
Пора бъ, може, такъ онъ треба
Царю послужити....
Получили у слободі
Рекрутъ набирати, —
Отто вмісті и зъ другими
Стали провожати
Въ губернію сиротину
Хому, лобъ забрити.
Куди жъ дітись? изібравсл
Въ москаляхъ служити.
Плаче мати у одного,
Въ другого дружина,
Малі дітки; за Хомою жъ
И слізка едина
Не упала ні укого —
Звісно сиротина!...
Пішовъ Хома у москалі —
Така вже судьбина.
Лобъ забрили и шенелю
На его наділі,
Та й на Кавказъ въ полкъ піхотний
Хому знарядили.
Ходе Хома на ученне,
Ундери муштрують..............
Оттакъ Хому маніжили,
Поки затрубили

В҃ походъ зъ Туркомъ воювати.... ....
Воювали изъ Персію,
Були підъ Анапомъ,
И підъ Карсомъ, и въ горахъ
Черкесівъ проклятихъ
Видерали, мовъ тхорівъ....
Досталося въ тяжку
Сироті-Хоми тягнуче
Салдацькую лямку.
Роківъ тридцять изъ хвостикомъ
Хома оддіжуривъ,
Може бъ ще служивъ, та мочі
Не ставало.............
Куди жъ идешъ Хомо, куди сиротино?
Чи до батька, неньки, чи йдешъ до дружини,
Чи до дітокъ милихъ, чи въ святу Украйну,
Де въ світъ народився й тамъ щобъ заховали?...
Чи, може, на старість йдешъ шукати долі,
Котра десь за моремъ блукае у полі?
Нема въ Хоми батька, неньки и дружини,
Нема дітокъ милихъ, нема и родини....
Одинъ він на світі, усюде чужина,
Тілько и одради—мила Украіна
И зъ Дніпромъ ревучимъ, зъ лісами, ланами,
И зъ голубимъ небомъ, чистими полями....
«Привітай Украйно сина сиротину;
Поховають Хому—насиплють могилу
Ище одну въ полі, де уже не мало

Сини Украіни голови поклали....
Привітай Украйно, нене-сиротино,
До купи печальнихъ Хому, свого сина.
Нехай будуть знати, що ти моя мати,
Що колись ти въ світі.... та що й споминати...»
Таку важку думу
Думавъ сиротина
Хома, йдучи шляхомъ
Въ святу Украіну....
Свище вітеръ у діброві,
Поле зеленіе,
А по полю, скілько видно,
Могили чорніють............

Битимъ шляхомъ чумаченьки
Идуть, та співають,
А по-заду зъ котомкою
Що-то шкандибае.
Шкандибае старий, сухий,
Изігнута спина
Дідусь.... Що жъ воно за старець —
Хома сиротина...............
Дошкандибавъ у слободу,
Треба одпочинуть;
Скинувъ торбу и сівъ собі
На дворі підъ тиномъ.
Сонце світе, вигріває
Сироту підъ тиномъ....

Не нагріе старі кості,
Коли вже застинувъ.
Застинувъ на вікі сиротина бідний.
Не дивуйтесь люде—це ще не послідній;
Е іхъ въ білімъ світі, е іхъ ще не мало,
Та й хібажъ не видно, хібажъ це бувало,
Що бъ земля все тілько щасливихъ носила?...

ПЛІННИЦЯ.

ПОЭМА.

ПЛІННИЦЯ

(Н. С. Б—ко).

—

I.

Черезъ Кубань, мовъ пидъ небомъ
Гори бованіють,
Якъ ті хмари густі, білі
Зъ далеку видніють.
Міжъ горами по камінняхъ
Річки пролягають
Й вішно скаче вода бистра —
Вішно вона грае.
Лісъ дрімучий покривае
Гори и подини.
Сонце світе, розганяе
Туманъ по доліні, —
И підніметця у гору
Вьюгою, а вітеръ
Розжене ту вьюгу—туманъ, —
Розжене й розвіе...
Красне сонце ховалося
За гори високі.
Озіятці збиралися
До Русськихъ у гості:

Шаблі гострять и пистолі
Кульми заряжають;
Боржихъ, лихихъ озіятськихъ
Кониківъ сідлають.
Иржуть коні и борзятця,
Гребуть копитами,
Мовъ граючись храбрилися
Своими сідаками.
Горить огонь и Черкеси,
Ноги підобгавши,
Кругомъ сидять, люльки курять;
Въ дорогу зібравшись,
Дожидали отамана,
Князека вдалого,
Взять пораду, наставленнє,
Та тоді й въ дорогу.
Сидять вони кругомъ огня,
Хто де-що базяка:
Той про січню, про сраженнє,
Якъ кріпость узята....
Хто хвалився своїмъ конемъ,
Булатнимъ ґинджаломъ,
Гвинтовкою и шаблею,
И сідломъ убранимъ.
Споминали дідівъ, батьківъ,
Вояківъ завзятихъ,
Якъ ходили до Кубані
Русськихъ воювати.

Якъ колись-то генерала
У плінъ захватили
И викупу сорокъ тисячъ
Изъ Русськихъ злупили.
Чого тілько не згадали
Про давні давнини:
Було те що й споминали
Нашу Украіну;
Споминали Украіну,
Бо чули за неі —
За козаківъ запорожськихъ
И храбрихъ гетманівъ.
Чули вони ще одъ Турокъ —
Станбулъ імъ повідавъ —
Та й Синопъ іхъ не забуде
За іхні побіди.
Не разъ туда руйнувати
На чайкахъ ходили;
Не разъ вони султанові
Шкоду тамъ робили.
Було за що и згадувать
Козаківъ, гетманівъ:
Сидять вони у памъяті
У Турківъ поганихъ....
Таке собі товкували
Черкеси, зібравшись
Кругомъ огня, на пораду
Князька дожидавшись.

Уже темно; блещутъ зорі,
Вітерокъ чуть дише
По маленьку и листями
У лісі колише.
Гори блещуть, якъ среблені,
Снігомъ такъ укриті.
Все замовкло, тілько инде
Вовки, мовъ сердиті
Виють. Річка тежъ бушуе
Въ камінь бризки бъютця,
И пінетця клокочучи,
Ажъ береги рвутця.
Отъ изъ саклі князь виходе,
Въ злоті увесь сяе
И на храбре свое військо
Орломъ поглядае.
Черезъ плечі шабля висить,
Золотомъ сіяе;
Єинджалъ съ переду, а зъ заду
Пистоль виглядае.
Встимошились Черкесени,
На коней сідають
И що скаже князь-отаманъ
Вони дожидають.
«Чуйте сюди!» князь гукае, —
«Јдте до гряниці
И заляжте по надъ шляхомъ,
Що йде до станиці,

Въ котрій колись грабували
Ми въ панськихъ хоромахъ;
Въ котрій зъ краю на обриві
Церква е здорова.
Доіхавши до лісочку,
Де колись-то вбили
Ми іхнего полковника
Напроті обрива, —
Тамъ заляжте коло річки
Й нечичиркъ до світу;
Якъ же стане розвиднятьця —
Оттутъ ви дивітесь,
Що підъ руку попадетця,
Те й беріть, грабуйте;
Тілько знайте, що спереді
Одрядъ.... Не забудте
Впередъ послать лазутчіківъ
Развідать, узнати,
Щобъ, на лихо, одъ одряду
Куди минувати.
Лучче всего держітеся
Сторони изъ лісомъ,
Бо тамъ можно одбиватись
Одъ самого біса.»
  Поіхали Черкесени.
Нічъ іхъ покривае.
Ідуть, гудуть по камінняхъ,
Тілько розлягае

Луна въ лісі, мовъ дівчата
Гуляють у гаі,
Жартуючи вистрибують
И пісні співають.
Вітеръ йграе березою,
Листя ій колише
Помаленьку, мовъ нарошне
Чуть, чуть тілько дише.
Та иноді чутно въ лісі
Звірюка завие,
И замовкне, и впъять знову
Начина тиеі.
Не страшна Черкесамъ темна
Нічъ — імъ день страшніший:
Вони въ день, мовъ изковані,
А ноччю вольніші.
Не страшні імъ густі ліса
И каменні гори:
Вони у іхъ ховаютця,
Мовъ вовки у нори.
Темна нічъ ихъ вікъ годуе,
Гори защищають,
И живуть вони зъ горами,
Якъ въ Бога у раі....
   Ідуть вони, нічъ минае,
Уже й зайнялася
Зоря красна. Вмісті зъ сонцемъ
Вьюга піднялася.

Доіхали; на аркани
Коней препинають
И де казавъ князь-отаманъ,
Тамъ всі залягають.
Зійшло сонце. У станиці
Люде піднялися,
Кажинъ зъ Богомъ свое діло
Робити взялися:
Видно гонять въ лісъ скотину,
Ідуть жати жито
Молодиці, дівки й баби
И маленькі діти.
А хто іде у дорогу —
Миркитантъ зъ вагою,
Тому двацять, або тридцять
Козаківъ конвою
Дають, щобъ іхъ Черкесени
Въ дорозі не вбили;
А бо, щобъ іхъ изъ товаромъ
У плінъ не вхватили;
Бо було цего не мало —
Доставалось нашимъ
Ківшъ лихоі годиноньки
И сироі каваші.
Не разъ було, що конвойнихъ
Сікли на капусту;
Не разъ було, що й конвойні
Були не попусту:

Сікли, били, у плінъ брали
Лихихъ озіятцівъ
И привозили на коняхъ
Живими, якъ зайцівъ.
Лежять злиі у засаді,
Уже й день минае;
Уже й місяць, хочъ ще й видно,
Зъ гори виглядае.

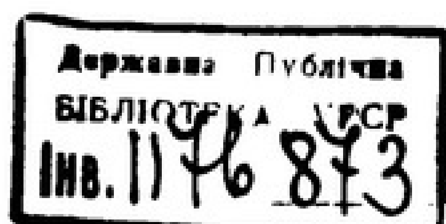
II.

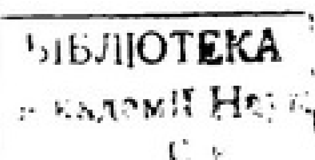
Смеркалося. Люде зъ лісу
Іхали до дому,
Хто порожнемъ плуганився,
А хто и зъ вагою.
Череда ішла, ревіла,
Дівчата співали,
И всі люде, мовъ одъ войни
До дому тікали;
Бо всі знали, що въ лісові
Нельзя ночувати —
Боялися, щобъ Черкесамъ
У плінъ не попати.
Черезь гору грохочуче
Берлинъ шестернею
Іхавъ сюди до станиці
Зъ паньскою сімъёю:

Зъ пані, дітьми и панною,
Якъ ангелъ красою....
Лихо бути міжъ людями
На світі такою!...
Кругомъ того та берлина
Зъ оружжямъ конвойні
Изъ півсотні, або й більше
Козаківъ проворнихъ.
Ідуть, гудуть, рюжжя блещуть,
Клацають підкови,
И несутця по каміннях
Іхъ боржиі коні.
Відкіля жъ оця маёрша
Іхала до дому?
Въ чоловіка гостювала
У краю чужому.
Сидить вона зажурилась,
Томитця серденько....
Сумуючи поглядае
На дітей маленькихъ.
Щемить серце, ние серце,
Чого? и не знае;
Чи за паномъ, чи за себе
Важко издихае.
Ние серце, а не каже
Чого воно ние,
Чи що зъ паномъ лучилося,
Чи лучитця зъ нею....

Дума пані, сумуючи,
Що вже може куля
Пронизала чоловіка
И въ землю нірнула.
Може серце оце чуе,
Якъ кладуть у землю
Іі милого маёра —
Кладуть, та безъ неі;
Або, може, зліі Черкеси
У плінъ ухватили,
Або які измінники
Каменемъ убили.
Може уже карі очі,
Ті що цілувала,
Може уже головоньку
Ту, що обнімала,
Клюе воронъ, пале сонце
На камені дикімъ,
И нема уже на світі
Іі чоловіка.
Дума пані, серце ние,
Злу годину чуе,
Та не скаже воно словомъ,
Чого такъ воркуе.
Ой, якъ бижъ то та серденько
Пані разказало,
Що вже й рюжжя направлені
Й вийняті ȥинджали.

Кульми рюжжя заряжені, —
На кого жъ? на пані
И на дітей ангелятокъ,
Що сидять, звичайні.
Не дурно жъ бо серце ние,
Зла біда кладетця,
И не дурно зажурилась —
Біда не минетця.
«Мамо, мамо чого смутна?»
Діточки питають.
И у вічі, якъ пташечки
Іі заглядають.
«Мамо, мамо промовъ слово»,
Просять іі дітки,
И заплакали въ берлині,
Якъ які сирітки.
«Цитте, дітки, ось, ось скоро
Придимъ въ станицю;
Онде видно за горою
У церкві дзвіницю.»
А въ самоі ище дужще
Серце защиміло
И личенько білесеньке
Свинцемъ посиніло.
Слези виткнутця, вона іхъ
Въ рукавъ изпускае,
А одвернетця одъ дітокъ —
Хусткою втирае.

Пригорнулися до неі
Дітки и поснули;
Одна панна и зъ матірью
Сидять, та сумують.
Сидить пані, зажурилась,
Въ серденько підбита;
Щемить серце, та не скаже,
Що мае лучитись.
Гуде берлинъ по камінняхъ.
Зоря уже стухла.
Місяцъ вийшовъ изъ-за гори
И дивитця тускло.
Вітеръ притихъ, не колише
Листямъ, и водою
Вінъ у річці не шелестить,
Иноді порою
Дехне тілько легесенько
На пані въ берлині
И просуше вінъ ій слези,
Котрі зъ неі хлили.
Де не-де порхають птички
Излякані стукомъ
Коней въ камінь, та неслася
Луна впередъ згукомъ.
Сумно, журко було пані,
Чого? и не знала...
Слези тікли неудержно
И тяжко здихала.

Разомъ серце защеміло
У пані и панни;
Разомъ кулі засвистіли
Черкесівъ поганихъ.
Визгня, гоминъ, крикъ и стогни
Кругомъ разнеслися
И калюжі козацкоі
Крові полилися.
Дзюрчить кровъ съ людей и коней,
Камінь промивае,
Мовъ, якъ вода цісля доща
На улицяхъ грае.
Лежать коні й люде вкупі;
Одно другимъ вкриті;
Тілько пані, іі діти
И панна не вбиті.
Що жъ зробилося изъ пані
И дітьми малими?
Діти лежять, не проснулись
Й небачять, що зъ ними;
Пані й панна злякалися
Й духу въ іхъ не стало,
И въ берлині очі скривше,
Якъ мертві лежяли:
Не здихали тяжко, важко,
Очі не дивились,
Щоки й губи поблідніли
И серце не билось.

Заніміло ворковите
Серденько у пані;
Заніміло, мовъ не чуе,
Що у плінъ попали.
Ні, не вмерло въ пані серце,
Воно й впередъ знало,
Що маетця лучитеся
Зъ пані й казаками.
И замерло обіжене
Злючою судьбою,
И не бъетця, изжалося
У кулакъ зъ тоскою.
Підстрелені коні впали,
Берлинъ повернувся,
На сю жъ січу изъ станиці
Ніхто не наткнувся.
Все утихло и Черкеси
Берлинъ обступили,
Пані, панну стревожили,
Дітей розбудили
И витягли ихъ на землю,
На камінь поклали.
Всі жъ пожитки изъ берлина
Въ тороки въязали.
Малі діти, якъ заплачуть —
Черкесъ імъ ґинджала
Показуе и замовчять
Одъ ціи забави.

Пані й панну увъязали
На коняхъ верхами,
Малихъ дітокъ на коліна
Черкеси забрали,
И погнали у-ходъ коней
Скілько було духу.
Взяли пяні зъ діточками,
Тілько й було слуху....

III.

Ярко місяць въ горахъ світе,
Блещуть гори снігові,
Дзюрчить вода зъ горъ високихъ
По камінняхъ до землі.
Вітеръ вие, нахиляе
Молоду соснину,
И засвистить, и заплаче,
Якъ мала дитина.
Кругомъ дуба чіпляетця —
Не вскубне старого,
Тілько листъ его разсердивъ —
Шумить вінъ, якъ море.
Хмара біла въ небі світлімъ
Місяць закривае,
И проходе, и впъять місяць
Світло виглядае.

Летить хмара и на гору
Снігову наткнетця —
Гора стоіть нерушима —
Хмара подаетця,
И розходитця на двое,
Одъ гори тікае,
Мовъ ворога избавилась, —
Въ другу попадае.
Блеще місяць, якъ царь зірокъ,
Дивитця у річку,
Мовъ въ дзеркало дівка въ косу
Заплітае стрічку.
Світла вода въ річці йграе,
Коте вітромъ хвилі
И на березі объ камінь
Набивае піну.
Блеще місяць золотенький,
Аулъ освіщае.
Пшимафъ, князекъ молоденький.
Своихъ вигладае;
Виглядае своихъ храбрихъ
Зъ-за гори Черкесівъ, —
Виглядае, чи не визуть
Ему чого съ Россі.
Вже світало. Вертаючись
Черкеси стреляють,
Джигитують и храбрятця,
И пісні співають.

Ось, ось скоро вже въ аулі,
Весь аулъ піднявся,
Зъ добичею вінъ одъ русськихъ
Військо дожидався.
Приіхали.... Князь виходе,
Дивитця на плінних
«Що за птиці?» питаетця,
Бо гараздъ не видно;
Ще зоря тілько займалась.
Ще не развиднялось,
И въ петемкахъ князь не баче,
Хто до іхъ попались.
Вводять въ саклю пані зъ дітьми.
Князь на панну глянувъ,
Серце стукнуло, забилось
И зъ разу увъянувъ.
«Чого бъ це такъ», вінъ подумавъ, —
«Въ мене серце бъетця?...
Не вже жъ воно до *русськоі*
Такъ у мене рветця?»
Такъ подумавъ князь про себе,
Серце жъ не втихае;
Далі гукнувъ,—изъ надвору
Чуру приклика̀е
Й приказуе пані зъ дітьми
Одвисти покоі
Инші, панну жъ билолицю
Оставивъ зъ собою.

Взявъ за руку, коло себе
На коври сажае.
Панна труситця, боітця
И тяжко здихае.
Князь потупивъ чорні очі,
Назадъ похилився
И якъ будто чогось дуже
Сумно зажурився.
И ни слова вінъ не каже,
Очі заплющае;
Держи въ рукахъ руку панни
И такъ засипае.
Панна руку виривае,
Якъ мертва упала
Й рядомъ зъ княземъ простягнулась,
На коврі лежяла.
Щокі білі, брови чорні,
Губи, якъ калина —
И лежала неповинна,
Якъ мала дитина.
Груди бились, піднімались —
Глибоко здихала
И безъ чуства, яко мертва
Бідная лежяла.
Чого жъ Пшимафъ повалився
Коло панни рядомъ?
Повалився, бо влюбився,
Якъ на неі зглянувъ.

Въ саме серце вона й душу
Заглянула князю;
Якъ чарами египськими
Поразила зъ-разу.
Ніде въ світі вінъ не бачивъ
Кращоі відъ неі;
Ніде въ мирі не знаходивъ
Лучче одъ ціеі....
Лежить Пшимафъ, серце бъетця,
«Люблю», вінъ бормоче,
И безъ чуства все силитця,
Піднятися хоче.
Разомъ очі піднімае,
Хватае рукою
Руку панни.... Панна жъ плаче,
Рветця изъ покоівъ.
Князь рукою обгортае
Панну и цілуе,
Утішае и самъ плаче,
И панна воркуе.
Далі паннину князь руку
До губівъ підносе
И цілуе, и на серце
Кладе, и все просе
Панну глянуть хочъ на ёго
Карими очима,
Розбить тугу, повеселить
На серці кручину.

«Прийми исламъ, прийми віру
Нашего пророка....
Не мучъ мене, утішъ себе,
Панно кароока.
Оддамъ тобі все багаство....
Одну тебе мати
Буду жінкою своею
Й по смерть шанувати....
Зроблю тебе княгинею,
Якъ мене разважешъ....»
Князь замовчавъ. Панна очі
Підняла и каже:
«Я княгиня и безъ тебе
Въ свого батька й неньки;
Добро зробишъ, якъ одпустишъ
До моіхъ рідненькихъ.»
— Моя воля, що я зхочу,
Те й зроблю изъ вами.
Гордо Пшимафъ промовляе
И грізно очами
Глянувъ. Панна затрусилась
И вмилась слёзами.
«Знаю я, що въ твоій волі
Смерть и жизнь е наша,
Тоді-то ти и докажешъ,
Що велику маешъ
Въ себе душу, и що добра
За-для мене мусишъ,

Якъ невинних и нещаснихъ
Відъ себе одпустишъ.»
— О, Маруся, не покірна!
(Такъ бо панну звали).
Князь вхватився ій за шию
И обидва впали....
Вінъ прижавъ іі до серця,
Обнявъ и цілуе.
Панна жъ рветця голосяче
Й жалібно воркуе.
Проходе день. Настала нічъ
Панну князь одводе
До матері и сторожу
До дверей приводе.
Дали істи. Діти плачять,
«Де ми, де ми» кажуть.
Пані й панна якъ візьмутця —
Насилу розважуть,
И замовчять, а якъ слёзи
Въ матері побачять —
Заголосять малі дітки
И слізно заплачуть.
Изморені плачемъ, діти
У саклі поснули,
И якъ пані изъ панною
Кричали — не чули.
Однакъ й пані изморилась,
Змучилась слёзами

И на доню изхилилась,
Обнялись и впали....

IV.

Не пускае Пшимафъ плінних,
Держить на запорі;
Усе дума, може панну
Якъ-небудь вговоре.
Трое сутокъ вже минае,
Проходе неділя.
Пани журитця и плаче,
Панна вся ззомліла,
Будто за-живо умерла —
Такъ іі досталось:
Біле личко, чорні брови —
Де все подівалось.
Якъ маківка изпечена,
Листячкомъ завъяла
Й буйнимъ вітромъ занесена
Въ колючкахъ лежяла.
Віе вітеръ, не жаліе,
Черезъ поле коте
Бурьянину и квіточку
Рівно безъ заботи;
Й жалко стане ту квіточку,
Що такъ засихае.

А ще жальчишъ ту дівчину,
Котра пропадае;
Що вродлива, та безъ долі
Весь вікъ свій не знае
Щастя,— зъ горемъ въ білімъ світі
Живе и вмирае.
Разъ вечернёю добою
Князь до плінныхъ входе
И приказуе на двіръ імъ
Изъ саклі виходить.
Кругомъ княжеськоі саклі
Черкеси на коняхъ
Дожидались, поки вийде
Князь іхъ изъ покоівъ.
Отъ иде, идуть и плінні:
Пані, панна й діти.
«Беріть пані, беріть дітей
И туда визіти,
Де узяли, на те місто,
Та глядіть спокойно;
Панна жъ буде княгинею
Вішно вже зо мною.
Ніякого я викупу
Не хочу за неі;
Одно щиро я бажаю:
Жити вмісті зъ нею.»
Чуе панна такі речі,
За шию хватае

Свою неню и голосе —
Жалібно ридае.
Пані плаче, діти плачуть,
Помоги не мають,
И всі вкупі вхватилися —
Голосять-ридають.
Панна долю проклинае,
Що така родилась
На світъ Божий....» Лучче бъ», каже, —
«Була утопилась.»
Довго плакали, кричали,
Далі розлучають:
Пані й дітей геть одводять,
На коней сожають.
Ударила панна въ груди,
На землю упала
И безъ чуства розхрістана,
Якъ мертва лежяла.
Поіхали.... Панна въ жертву
Князеві зосталась;
Поіхали мати зъ дітьми,
Зъ дочкою жъ разсталась, —
На вікъ, може, разсталася
Зъ любою дочкою....
Що жъ бо мае изробити
Зъ лютою судьбою?...
Два черкеси взяли панну,
На коверъ поклали

И до князя въ саклю пишну,
Мовъ мертву втаскали.
Положили. Груди бьютця,
Якъ жаръ розгорілась:
Кипить серце, щоки мліють,
Душа розразилась.
Остаютця князь, та панна
Въ саклі у покояхъ.
Кругомъ мертво, тілько инде
Чутно иржуть коні.
Панна лежить, князь підходе,
Руку ій цілуе,
Нахиляетця до неі,
Вона жъ и не чуе.
Князь утомленний на панну
Схилився и очі
Закривъ. Світло вже потухло, —
Вже було півъ-ночі.
Все притихло, въ саклі мертво,
Не чути нікого,
Тілько инде скрізь сонъ панна
Бормочить, небога.
Тьма въ аулі. Горъ не видно;
Густий лісъ черніе,
Мовъ та хмара густа, чёрна
Въ очахъ бованіе.
Панна очі одкривае,
Чуе, омертвіло

Все у саклі, прислухае;
Взяла іі смілость
Вийти зъ саклі. Отъ ступае
Крадючись ногою
Черезъ порігъ и проходе, —
А серце въ самоі
Стука, бъетця, мовъ у клітці
Канарейка-птичка,
Або въ сільце запутляна
Бідная синичка.
По-за-геттю за ауломъ
Панна пробиралась,
И оглядаючись назадъ
У лісъ направлялась.
Небо хмарами покрилось,
Зірки поховались,
Де-де блисне и за хмару
Упъять поринали.
Нічъ страшна въ горахъ високихъ
И въ лісу дрімучімъ;
Де не глянешъ, усе дико:
Лісъ, вода бігуча,
Камінь, гори снигові,
Вітеръ сиротою
Шумить листями у лісі,
И въ річці водою
Забризкае и зяплаче,
Якъ мала дитина,

И притихне, и впъять плаче,
Якъ та сиротина.
Въ таку-то нічь панна вийшла
Изъ саклі тихенько,
Озирнулаеь, помолилась
И пішла скоренько
Черезъ гори по камінняхъ
Босими ногами,
Падаючи поспішала
Тікать одъ поганихъ.
Вже світало; червоніла
Зоря за горами.
Зійшло сонце и впереді
Освітило панні.
Лісъ дрімучий надъ річкою
Тінью розіслався,
А на річці вітеръ буйний
Изъ водою грався,
Шелиставъ вінъ и объ берегъ
Розбивавъ объ камінь
Извернуті бурні хвилі
Безъ всякого жалю.
Соловейко розсвиступавъ,
Синиці порхали,
И всі птички вмісті съ сонцемъ
Изъ гніздівъ устали.
Такъ весело устрічають
День Божий на волі

Всі животні въ лісу дикімъ
И всі насікомі.
Такъ же весело ступае
Изъ лісу густого
Панна, втікша одъ Черкесівъ,
Босою ногою.
Кровъ дзюрчить изъ ногъ-не чуе,
До річки підходе
И втомленними ногами
По коліна вброде
Въ річку, ноги умивае
Живою водою.
Лице радосттю сіяло,
Серце жъ изъ тоскою....
Цілий день Маруся панна
На камені дикімъ,
Коло річки просиділа
Въ печалі великій.
Черезъ річку не перейде,
Дороги не найде;
Що зніметця, та й заплаче,
И упъять присяде.
Куди йти, вона не знае,
Безъ шляху блукае,
Въ незнакомімъ лісу дикімъ
Дороги шукає....
Смеркаетця. Тоска серце
Паннине хватае.

Куди піти, хто пособе
Нещасної панні?
Пещерою камінь дикий
У себе ховае
Іі на нічъ; більше зъ нею
Нікого немае,
И нікому приютити,
Пригорнуть, небогу,
И вказать ій до родини —
До неньки дорогу.
Впала панна на коліна
На камінь, та Богу
Молилася, щобъ у-ранці
Ій найти дорогу.
Измучена, горемъ вбита,
На камінь зхилилась,
Изгадала де-то неню,
Та й слізьми залилась;
И заснула у пещері....
Тишина у лісі,
Тілько вітеръ помаленьку
Гиллями колише,
Вже півъ-ночі. Пробудилась
Панна; серце ние,
Коли чуе за горою,
Якъ будто що вие.
Луна гуде вдовшь по річці,
Будто стука въ камінь;

То затріщить, то заляска,
То якъ будто ламле
Гилля. Ближче стае ближче,
Ляскотня гутнише.
Панна серцемъ стревожилась
Й наставила уші.
Ось до річки підъізджають
Два Черкеси, зъ ними
Дві собаки біжать рядомъ
Нюхають и виють.
Злазять зъ сіделъ, бурки стелють,
Припинають коней
И лягають оддихати —
Це бо е погоня.
Чуе панна злиі речі:
«Якъ би я щасливий»,
Каже лежячи Черкесинъ. —
Бувъ би, та зловивъ би
Панну князю. Давъ би мині
Коня вороного,
Зъ сідломъ въ золоті и сріблі,
Ціною драгого.»
Другий каже;» я бъ випросивъ
У князя за панну
Мушкетъ, ginджалъ и гвинтовку,
И шашку булатну.»
Сидить панна за камінемъ
Та важко здихае.

Кличе долю, просе щастя
Й смерті дожидае.
Гірко було дихать панні,
Гірко жить на світі;
Лучче бъ камінь одірвався
И убивъ на віки.
Лучче бъ була маленькою
Изъ світомъ розсталась,
Ніжъ теперъ вона изъ лихомъ
Въ світі повстричалась.
Сходе сонце, розливае
Райдужні полоси.
Піднявсь вітеръ свище, вие,
Шумить и голосе.
Білі хмари летять въ небі,
Одна другу пхають;
Летять вони, мовъ на крилляхъ,
Панну проминають.
«Ой, ви хмари, білі хмари,
Летіть ви до нені
До моеі, голубоньки,
Плачущій объ мені.
Скажить іі, що мовъ доня
Підъ камінемъ плаче
Въ лісу дикімъ, коло річки,
Де бушуе, скаче
Вода бистра и несетця
Бідноі не чуе;

Що голосе звірюкою —
Въ каміні ночуе,
Скажить іі, що мовъ доня
Уже пропадае,
День рождення на світъ Божий
Слізно проклинае.
И лежить вона въ пещері,
Смерті дожидае,
Сама себе заховала,
Сама и вмирае....»
Безъ памъяті приказуе,
Плачучи й забула,
Що Черкеси коло неі....
А вони почули,
Підступили, вигляділи,
Де воно сиділа
И витягли изъ пещері....
Панна омертвіла.
Взяли іі и повезли
До князя у гори;
Упъять панну постигнули
Печалі, та горе.
Зірки зъ неба, мовъ нарошне
Дивились на панну
Тускло, смутно и жалібно,
Якъ іі погані
Черкесини не жаліли,
Арканомъ зкрутили

Руки й бокомъ бідну панну
На коня зсадили.
Само небо поблідніло
И не залітала
Въ душу радість, якъ иноді
Въ небо ноччю глянешъ
И побачишъ славу Божу
Въ мудрому творенні:
Безчислені миліёни
Зірокъ по вселенній.
Такъ оттакъ-то смутилося
Небо, коли панну
Зновъ вхватили Черкесини
И повезли князю.
А Черкеси, мовъ не бачять,
Хто тутъ якъ страдае;
Везуть панну черезъ гори,
Та пісні співають.

V.

Ходе Пшимафъ, руки ламле
И зна виглядае,
Чи не ідуть, чи не везуть
Ему серця-панни.
Білий світъ ему не милий, —
Одна панна мила;

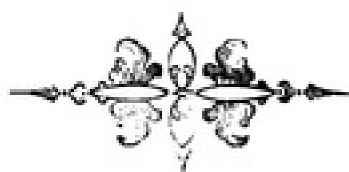
Одна панна зроду въ перве
Его зажурила.
Слуха, чутно за горою
Пісня роздаетця,
Князь стревоженний виходе
Радосттю трясетця.
Отъ Черкеси показались;
На колінахъ панна
Въ одного изъ цихъ Черкесівъ,
Якъ квітка завъяла.
Очамъ не віре князь, що панна —
Мила его панна,
И за руку изнімае
Зъ коня й веде въ саклю.
Тутъ узнавъ Марусю панну
Князь и обнімае,
И цілуе, и голубе,
И такъ промовляе:
«Скажи слово ти до мене,
Глянь ти мині въ очі;
Оддамъ тобі мою душу —
Оддамъ все, що хочешъ.»
На всхлипъ панна заридала,
Зъ словами зібралась,
Підняла на князя очі
И різко сказала:
«Бесурмане! одвяжися,
Зміе ти лукавий;

Лучче голову одріжъ ти,
Ніжъ тебе, поганий,
Шанувати й тобі слово
Ласкове промовить,
Нехай лучче кровъ изъ мене
Потіче рікою.»
— Непокірна, щобъ пропала!
Була бъ не родилась....
Не знавъ би я тебе въ світі
Й душа бъ не томилась.»
Изъ симъ словомъ князь хватае
Пистоль и до панни
Вінъ підходе, курокъ зводе
И стреля, поганий.
Зазвизчала куля мимо....
Панна стрепенулась
Князь дивитця, нема рани,
Кругомъ озирнувся;
Пистоль бросивъ, вхвативъ шаблю,
До панни підходе,
Піднявъ руку и впъять бросивъ, —
Очами поводе.
Панна жъ будто уже вмерла:
Лежить поблідніла
И не дише, и не чуе,
Що вже пролетіла
Куля мимо, що вже знову
Смерть надъ головою;

Що не вся була ій мука
Зпослана судьбою.
Знову князь підходе къ панні
У рухахъ изъ смерттю
И що бъ очі не бачили,
Завьязавъ скатерттю
Собі голову и очі,
И тоді вінъ руку
Піднявъ зъ шаблею и разомъ
Послідиюю муку
Хотівъ панні.... но здригнула
Его рука й мимо
Панниноі головоньки
Шабля устромилась.
Розбішиний князь знімае
Зъ голови повъязу
И шаблею, розмахнувши
Одрубуе зразу
Нещасную головоньку....
Панна стрепенулась,
Карі очі повернула
Підъ лобъ и заснула.
На вікъ очі бідна панна,
На вікъ вже закрила;
Изъ жизнію розсталася —
Князя не злюбила.
Взяли біле тіло панни
Два Черкеси зъ саклі.

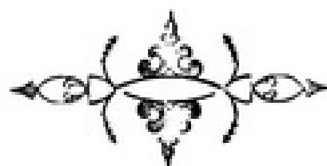
Викинули, и витягли
На камінь за патлі.
Лежить тіло и день, и два,
Лежить и дві ночі;
Вже й ворони позлітались
Клювать карі очі.
Клюють очі, клюють тіло —
Біле тіло панни,
Ніхто его не ховае,
Ніхто й не загляне.
Ой, хто бъ нені, ой, хто бъ рідній
Сказавъ би про доню,
Що вже вона зарубана
Й лежить для воронівъ.
Хто бъ такий би бувъ на світі
Привізъ нені кістку
Зъ доні, любоі іи доні,
Котру бъ поховала
Неня зъ слізьми, изъ попами
Й якъ слідъ помипала.
Ніхто, мабудь, нені вістки
Не принесе й доня
Вже изъ світомъ розсталася —
Така іі доля.
Розталася й неня зъ нею —
Розсталась зъ живою,
Тілько не зна, голубонька,
Що теперъ зъ дочкою

Въ світі діетця: чи вмерла
Чи на світі й жива
И княгиней, чи зрубана,
Якъ тая лісчина.
  Оттакъ въсвіті лучаетця,
Мати роди доню
Не для слави, не для щастя —
Для біди жъ и горя;
Для печалі сердешнеі,
Для слізъ и для туги,
Для ворогівъ, хижихъ людей,
Въ світі для наруги.
Правду жъ кажуть старі люде:
«Не родись вродливий: —
Розхороший и розумний, —
«А родись щасливий.»

ДО ПАРСУНИ Т. Г. ШЕВЧЕНКО.

Пройшла весна, квітки побляклп
И листъ посохший шелестить;
Повіе вітеръ и остатокъ
Геть, геть по полю полетить.
И зновъ весна настане, знову
Квітки у полі поростуть, —
А прийде літо и повъянуть,
И впъять изъ поля пропадуть.
Проходе времъя, світъ старіе,
И якъ квітки проходять люде:
Старихъ нема, нові настали
Тебе жъ тебе.... тебе не буде....

МОГИЛА.

(На вічну памъять Т. Г. Шевченко.)

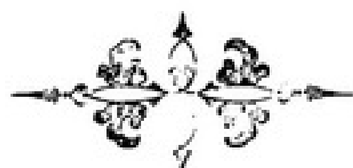
Въ Украіні е могила
Не дуже висока,
Край дороги сиротою
Стоіть одинока.
Стоіть тая могилонька
Сумна, небі плаче;

Ніхто іі не провіда, —
Сяде, та покряче
Тілько воронъ, прилетівше
На тую могилу,
Котра важко бездольнёго
Кості придавила.
Кого жъ тая могилонька
Въ себе заховала?
Чи гетмана-отамана
Полягла тамъ слава?
Чи за Вкрайну убитого
Вона заховала?
Чи дивчину чорнобриву,
Що долю шукала?
Може старця, що на світі
Зъ торбою безъ долі
Христа ради проживъ літа
И отто у полі
Поховали сіромаху?...
Кого жъ та могила
Одинока, на вікъ вішній —
Кого придавила?
  Заховала та могила
Зъ світу чоловіка,
Що безъ долі, у неволі
Проживъ вінъ півъ-віка.

ДО СЕРЦЯ.

Чого ниешъ, чого плачешъ,
Чого ти воркуешъ,
Мое сердце, мое бідне,
Що таке ти чуешъ?
Чи недолю, чи нещастя
Мині придвищаешъ?
Якъ шо такъ-то, то хіба жъ ти,
Серденько, не знаешъ,
Що безъ долі ми й родились,
Моя ти дитино;
Що безъ щастя, мабудь, въ світі
Зъ тобою й загинемъ.
Перестань же, мое серце,
Нити, воркувати;
Перестань, моя дитино,
Тоску наганяти....

ВАЖКА МИНУТА.

Буває въ жизні важка минута,
Сидишъ въ раздумъі одинокий
И тяжко дишешъ, и серце бъетця,
И важко стане й здохъ глибокий
Одинъ за другимъ вилітае....
Очі смутніють, и не знае
Ніхто въ світі — ніхто якъ душа болить,
Якъ воркуе серце, якъ воно тошнить.
И въ таку минуту не радъ и жизні,
Не радъ собі, и не радъ, що ходишъ;
Не радъ, що й сонечко світе на небі, —
И якъ безумний очима бродишъ....
Не радъ, що бачишъ, якъ море грае,
Якъ вітеръ хвилі верне, коте;
Якъ соловейко въ садку співае —
Ні чому не радъ.... И охоти
Ні къ чому немае. Оттакъ-то буває
Й нікому розважить оттоді на світі
И сидишъ и тужишъ, якъ ті малі діти,
Котрі слізно плачять, якъ нені немае.
И въ таку минуту важного страдання,
Сердешноі болі, души тоскування,
Схотівъ би на серце положить чужую
Руку — щиру руку — щобъ вона почула,
Якъ серденько бъетця, тяжко якъ ёму;

Но въ світі не найдешъ такую людину,
Щобъ розбила тугу, сердешну кручину,
Щобъ повеселіти, хочъ трошки ёму....
Оттака мрачна буває
На світі минута:
Сидишъ будто якъ на волі,
А наче замкнутий.
Не радъ світові и людямъ,
Не радъ чернобривій,
Розхорошій, кароокій
Дівчині вродливій.
Иногді жъ схотівъ би до серця прижати
Ту щиру людину, вродливу дівчину, —
Схотівъ би и чорні брови цілувати,
И шовкові губки, красні, якъ калина;
Но въ світі не найдешъ и впъять затоскуешъ,
И завидки візьмуть, якъ другий кохає....
На що живешъ въ світі?—упъять пожалкуешъ,
На що и родився, якъ долі немає?...

СТАРИМЪ ДІВКАМЪ.

Дівчата на світі,
Такъ якъ ті лимони,
Котрі поки свіжі,
Поте вони й повні, —
А якъ по-присохли,
Та пиллю припали;
Тоді хочъ и викинь —
Вже вони пропали.
Цвіль пьятна насядуть,
Запаху не стане;
Оддай по копійці —
Ніхто и не гляне.
Хіба який Німець
На сокъ іхъ искупе,
А бо на похмілля
Хто шкурку облупе....

СТАРЕЦЬ МИКИТА.

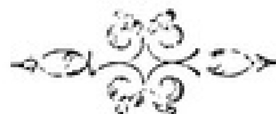
Торбинками обвішанний,
Хлаптурьямъ укритий,
Підъ віконню шкандибае
Старий дідъ Микита.
Старець бідний, сухий, сідий,
Изгорблена спина;

Вінъ измалу сиротина, —
Сирота й по-нині.
Не мавъ вінъ своеі хати,
Не мавъ рідноі сімьі,
Не знавъ якъ живуть багато, —
Яке щастя на землі.
Его щастя — кусокъ хліба
Христа ради де дадуть,
Де посадять пообідать,
Де куточекъ одведуть....
  Оттаке життя старчаче,
Оттака іхъ доля....
Вінъ живе собі й не плаче,
Каже: « Божа воля. »
Хто жъ схороне твоі кості,
Якъ старість повьяне?
Де прихилишъ головоньку,
Хто тебе пригляне?
Хто помъяне твое имъя —
Твое сиротино?
Богъ помъяне твое имъя, —
Отець всіхъ единий!...

ПІСНЯ.

Шумить море, грае море.
Дівчина сумуе:
Де мій милий, чорнобривий,
Де вінъ тамъ ночуе.
Шумить море, грае море,
Хвилями бушуе.
Стоіть дівка, якъ билинка,
Та слізно горюе:
Чи й ти плачешъ, якъ я плачу,
Чи втираешъ слёзи;
Чи зостався тамъ на віки,
Чи, може, въ дорозі?...

НЕЩАСНА.

(А Ѳ Т—ву).

Тихий вечіръ. Изъ-за гаю
Місяць випливае,
Мовъ царь неба изъ висока
Всюде розглядае.
Скрізь по небі засвітились
Зирочки святиі

И по річці разливають
Лучі золотиі....
Якъ въ дзеркалі въ воді світлій
Небо одражалось,
И святее підъ ногами
Якъ будто казалось.
Кругомъ гаю шовковая
Трава зеленіе;
А за гаемъ надъ річкою
Слобода чорніе.
Край слободи на пригорці
Золотомъ сіяе
Хрестъ на церкві—Божімъ домі,
Мовъ огнемъ пилае....
Тихо, тихо у слободі. ---
Сплять хрещені люде, —
Коло гаю тілько мріе,
Щось такее блуде.
Що-жъ то, що-жъ то за людина
Чи не мара ходе?
Щось прикачуе, голосе —
Руками поводе.
Ось слухаймо, заспівала:
«Гаю ти мій, гаю,
Скажи мині, зелененький,
Що я поспитаю:
Чи не знаешъ, де шукати
Мою рідну матірь,

Котру зъ роду я не знаю,
Та й чи буду знати?
Скажи мині, голубчику,
За що мині дано
Гірке життя въ білімъ світі, —
За кого страдаю?...
Повідай ти, зелененький,
Чія я дитина,
Чи е въ мене батько, мати
И яка родина?
Живу въ світі сиротою
Въ людей безъ привіту,
Якъ билочка середъ степу
Стоптана, забита.
Літа мої молодиї
Марно пропадають,
Біле личко, чорні брови
Одъ туги линяють;
Серце сохне, страдаюче
На світі чужою
Й ніхто мене не питае,
Що таке зомною....
Ніхто слова не замовить,
Мовъ я не людина;
Усі очі одвертають —
Живу якъ билина....
Гірко, гірко мині въ світі,
Нещасній людині,

Жити, зъ лихомъ боротися.
Рятувать единій.
Ой ти, гаю, ой ти гаю,
Ти зъ вітромъ говоришъ,
Спитай его, чи не знае,
Чимъ втушити горе?
Спитай ёго — вінъ на світі
Усюде літае, —
Де найду я свою матірь, —
Може бо вінъ знае.
Мині люде говорили,
Що мене малою
Кого гаю, край дороги
Найдено одною;
Що бросила нехрещену
Мене моя мати;
Сама жъ одна пішла «вітра
У полі шукати.»
Заплакала нещасная,
Слези покатились;
Сама впала на коліна,
Та Богу молилась:
«Прости, Боже, мою душу,
Прости мою матірь,
Що бросила мене въ світі
Одну погибати....
Прости людямъ, що цурались.
Сироти-людини,

Кепкували, насміхались
Изъ мене безвинно....
Котрі люде живуть въ щасті —
Нещастя не бачять —
Імъ байдуже, хто страдае,
Голосе и плаче;
Імъ не видно, якъ людина
Гибне, пропадае;
Хочъ же инколи й побачять —
Це іхъ не займае....
Та й навіщо жъ сиротою
Зветця та людина,
Якъ не гибнуть, не страдати
Обрікла судьбина?
Сиротою по страданняхъ
Зветця вона въ світі,
Сиротою й живе, стражде
Вона свої літа.... »
Поплакала нещасная,
Слези повтирала
И тихенько по надъ гаемъ
До річки ступала.
Прийшла, стала на пісочку,
Глянула до гаю,
На слободу позирнула —
Нікого немае....
Місяць въ хмарку заховався,
Небо поблідніло;

Вітиръ рушивъ и на річці
Вода зарябіла;
Въ гаі листя шепотіло, —
Вітеръ зъ ними грався:
То подуе, то притихне,
То впъять обзивався.
Грався вітеръ изъ листями
Й на річці зъ водою,
Та не грався зъ нещасною
Дівкой молодою.
Вінъ не бачивъ, якъ нещасна
На шию вьязала
Камінюку и на греблі
На мостку стояла....
«Прости Боже!...» Шувбостнула....
Бульби изхватились,
И підъ мосткомъ, підъ греблею
Вода помутилась.
Подувъ вітеръ, загладило,
Якъ було зрівняло
Й не примітно, де нещасна
Жизнь свою скінчала.
Пройшли роки, ніхто не знавъ,
Де бідная ділась;
Ніхто не знавъ, що нещасна
Давно вже втопилась;
Та вже тридцять літъ минуло,
Дідъ людямъ повідавъ,

Що *тоді-то* и *оттакъ-то*
Вінъ до дому іхавъ
Мимо гаю, черезъ греблю
Й бачивъ, якъ людина
Зъ камінюкою па шиі
Себе угопила....
   Оттакъ зъ лихомъ, та безъ долі
Жити въ білімъ світі:
Живи, страдай—людъ не бачить
И вмри не примітять!....

На споминъ Н. А. П — вой.

(26 августа).

   Середъ поля, на могилі
Квітка розцвітала
Червоніла рожевая
Мовъ зірка сіяла.
Розцвітала, та не довго, —
Засихати стала,
Пожовтила, изомліла,
Листячкомъ опала....
Відкіль вітеръ не завіе.
Гне іі до долу;

Зо всіхъ боківъ сонце пале —
Нема оборони.
Въ холодочку на городі
Въ затишку не въянуть
И нагідка и гвоздичокъ —
Ростуть, виростають....
Оттакъ въ світі та людина
Що долі немае,
Живе зъ горемъ серцемъ въяне,
Въяне, засихае.
Якъ той вітеръ на могилі
Гне квітку до долу;
Такъ людина въ білімъ світі
Гнетця одъ недолі.
Якъ одъ сонця безъ дощику
Квітка засіхае;
Такъ людина, що безъ щастя
Въ світі пропадае....
Якъ наг дка въ холодочку
Въ городі не въяне
Ціле літо кохаетця,
Росте розцвітае;
Такъ въ приволі изъ долею
Живе поживае
Та людина въ білімъ світі,
Що горя не знае.

N. N. N.... вой.

Привітаю тебе, серце,
У новій світлиці!
Пошли, Боже, долю, щастя
Жити веселитця!
Живи, кохай свою пташку—
Дитяточко-доню,
Та у Бога проси, благай
Для жизні ій долю....
На ворогівъ—хай імъ лихо! —
Махни ти рукою:
Іхъ призвання въ білімъ світі
Водитись зъ брехнею.
Нихай кують худу славу,
Поки іхъ горнило
Не лопнуло и іхъ самихъ
Поки не побило....

НА СМЕРТЬ БРАТА.

Рано, рано квітки въ полі
Стали розцвітати.
Рано, рано соловейко
Начавъ щебитати.
Квітки въ полі не розцвіли —

Морозці побили;
Соловейка злиі люде
Въ клітку посадили....
Рано, рано, мій братіку,
Ти мене оставивъ, —
Моій жизні печальноі
Ще горя добавивъ....
Осталась я одна въ світі —
Ні душі родини!
Незабутніхъ тілько маю
Въ світі дві могили:
Отця й неню поховали
Ті моі могили;
Теперъ третя холодная
Ховае іхъ сина....
Покоряюсь судьбамъ Божимъ —
Его свята воля!...
Тілько серце не втихае
Въ жизні одъ недолі.
А недолю мою люде....
Не вимовлю слова;
Люде горя сердешнёго
Не бачять чужого.
Імъ не видно чуже серце,
Якъ тометця, плаче;
Якъ душа щимить и ние —
Нічего не бачять.
Ніхто, ніхто не зна серця,

Якъ воно боліе, —
А серденько жъ повідати
Словами не вміе.
Не повіда мое серце
Словами про горе, —
Та й на віщо, хочъ би й вміло,
Коли людъ говоре....
О, серденько, буде, буде,
Я сама все знаю,
И Богъ баче, якъ я, серце
Зъ тобою страдаю.
Передъ судомъ на тімъ світі
Люде онініють
И що теперъ розказують,
Тамъ же не посміють.
Не воркуй же, мое серце,
Що буде, то буде;
Богъ покірнихъ не оставе, —
А що мовлять люде —
Нехай вони балакають,
Поки язикъ въ роті,
Поки сонце імъ ще світе
И мають охоту
Осуждати, хто якъ живе,
Изъ кимъ розмовляе.
Усмирися жъ ти, серденько,
Бо лучче всіхъ знаешъ....

ПІСНЯ.

Болить мое сердеченько,
Болить, не втихае!
Одъ любові, одъ щироі
Воно замирае....
Полюбила я милого,
Якъ серцю бажалось,
Тілько люде й зла недоля
Мині зъ нимъ мішають.
Полюбила я милого
Серцемъ и душою,
Тілько жъ нема его близько —
Не живе зо мною.
Бодай би васъ злиі люде
На світі не стало,
Може бъ серце одпочило,
Страдать перестало....
Нехай вирвуть мое серце —
Любить я не буду
Немилого,—а милого
По вікъ не забуду.
Изстрадаю я, изсохну,
Якъ билина въ полі;
Виллю слези скілько буде
Й затоплю недолю.
Боже, Боже глянь на мене

Нещасну людину,
Якъ томлюсь я, засихаю
И безъ время гину....
Нехай, Боже, зійде сонце
Въ жизні й надо мною,
Та просвіте туманъ горя
И надъ сиротою.
Пошли мині зъ неба долю —
Виведи зъ темницї
Щобъ изъ милимъ, чорнобривимъ
По віки любитця.
Коли жъ, Боже, не виживу
Щасливу годину,
То дай мині лягті зъ милимъ
Въ одну домовину....

N. N.

Молися, серденько мое,
Серцемъ и душою.
Благай Бога, щобъ во віки
Бути изо мною.

Світе, світе — чудний світе,
Чудно люде всі живуть,
И я чудний, и всі чудні,
И чудними всі помруть.

N . . . . й.

Чи буде въ світі та година,
Та пора святая,
Коли прийде мині доля
Слёзи повтирае?
Коли очі одпочинуть,
Серце освіжитця,
Душа вийде зъ домовини
У чисту світлицю?...

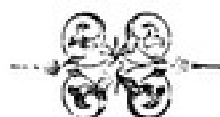

МОЛИТВА.

Слава Тобі милосердний,
Що я не женився!
Зъ новимъ лихомъ въ білимъ світі,
Що я не здружився....
Лучче буду одинъ въ світі
Горювать страдати;
Зъ негодою боротися,
Смерті дожидати....
Одружитесь не мішало бъ, —
Та де жъ та подруга?
Де найду я щире серце.

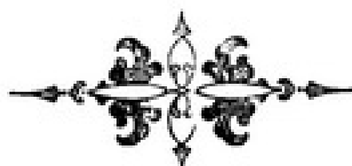
Коханого друга?
Есть чи-мало іхъ багатихъ,
Въ золото убраті;
Взяти бъ можно, такъ щожъ зъ того?
Тілько що багаті.
Я бажавъ би подружитись
Зъ серцемъ и душою,
Щобъ всимъ въ світі ділилася
Рівно изо мною:
Чи сміятись, чи плакати,
Чи горе ділити;
Чи спитаю ума въ неі,
Щобъ дала одвіти.
Такъ нема жъ такоі, бачу;
На віщо жъ дружитись?
А на гроші, на золото
Не хочу решитись.
На що мині те золото,
Каменні палати;
На що мині.... якъ сказати-бъ? —
Немилі багаті.
Лучче жити сіромою
Зъ волею святою,
Зъ натурою козацькою,
Зъ чистою душою.
Земля свята—моя хата,

Криша моя—небо,
Сонце, місяць, ясні зірки —
Други и не треба
Більшъ нікого....

Я ЗЪ ВОЛЕЮ.

Орломъ сизокрилимъ
Облітаю чисте поле,
Сяду на могилу
Стрепенуся й политю
И край моря стану,
А відтіль я піднімусь
И неба достану.
Заспіваю въ самотині
Одраду, чи горе;
Усміхнуся, чи заплачу —
Одинъ на просторі.

Н. К. К—МУ.

(Двойнику Т. Г. Шевченко).

Якъ загляну тобі въ вічі,
Мій брате, козаче,
Въ серце стукне, журко стане
И душа заплаче....
Предо мною встае Тарасъ,
Кобзарь незабутьний:
Его лихо, ёго горе
Й доленька безпутня.
Хлопъямь мелькне у памъяті —
Козачкомъ у пана,
А дальшъ, а дальшъ.... шкода, брате,
Вся судьба погана!.. ....
Важко изгадати,
Якъ неволя й зла недоля
Жартували, брате;
Жартували, кепкували
Надъ батькомъ Тарасомъ
Всю жизнь ёго до могили —
Остатьнёго часу....
Тілько трошки й полегшае,
Якъ рядомъ зъ журбою
Виступають Шевченкови
Співи предо мною.
Виступають, «Гайдамаки»,

«Думи», «Катерина»,
«Перебендя», «Утоплена».
«Наймичка», «Причинна»,
«Гамалія».... И впять лихо
Радість заміняе,
Якъ «Кобзаря» до страниці
Всёго проспіваешъ....
«Годі, годі», скажешъ, брате:—
«Все я розумію....»
Коли также—я промовлю—
То й я занімію....

Люде добрі подивітесь,
Яка я моторна;
Яке личко, які брови
И яка я повна.
Якъ би мині чоловіка —
Чорнявого козака,
Тоді бъ іще я получчала —
Ще бъ була я не така.

Обмірявъ царства всёго мира
И світъ увесь я обійшовъ,
Багато бачивъ чуда-дива,
А *чоловіка* не найшовъ.

МАТЕРІ.

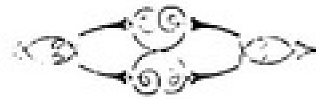
Не плачъ, моя нене, не плачъ не журися
Не лий гірки слёзи—Богу ти молися —
Молися святому й не вірь злимъ ти людямъ,
Бо хіба не знаешъ—кого не осудять!...
Нехай же сміютця, нехай вони судять, —
За це одвічати передъ Богомъ будуть;
А ти, моя нене, ти моя едина,
Не воркуй, голубко, не плачъ ти за сина:
Вінъ твій е по віки серцемъ и душою;
Вінъ твій е коханий и вішно зъ тобою
Серцемъ буде жити й по віки любити,
И за тебе, нене, Господа молити....

Все на світі кругомъ иде,
Все насъ проминае....
Идуть віка за віками
И кінця не мае,
Е на світі одинъ кінець —
Смерть то чоловіка:
Закопають, заховають
Й прощайся на віки.

На споминъ Г. Г. Р—ль.

Чого, море, такъ притихло,
Чого замовчало?
Що не граешъ ти хвилямм,
Якъ літомъ ти грало?
Чего спишъ сномъ багатирськимъ
Й нічого не чуешъ;
Завсюди тихе, якъ мертвецъ той,
Днюешъ и ночуешъ?
Ти бувало розкричисся
Й приступу немае:
Вернешъ гори, гарячисся
Й караблі ламаешъ.
Було рідко тебе бачишъ,
Щобъ на часъ притихло;
Теперь же будто усе плачешъ
И стогнешъ унило....
Багатирською рукою
Ти всимъ управляло
И гордилося собою,
Якъ хвилями грало....
Теперь вкрите плотиною —
Лёдомъ ти покрите,
Безоружне, якъ дитина
Тихе й не сирдите....

Оттакъ старість чоловіка
Літами смиряе:
Душа, серце й розумъ тіі жъ,
Та мочі немае.

Частина изъ поэми.

(К. А. С—му.)

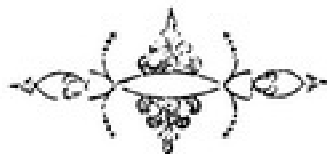
Чи любе хто на світі дужче,
Якъ мати дитину?
Чи ласкае, чи голубе
Хто, якъ мати сина?
Хто, якъ мати свою доню
На світі кохае,
Въ серці носе, долю дбае,
Господа благае?...
Душу, серце и жизнь свою
Коханая мати
За доленьку своімъ дітямъ
Готова отдати.
И малими, и більшими
Діти стануть, мати
Не кидае голубити,
Ласкать, доглядати.
Ніхто въ світі не вилива

Гірькихъ слезъ, якь мати
За дитину — сина й доню....
Ніхто такъ кохати
Не зъ-уміе....
Одна мати
Слези виливае.
Такі щирі, такі гірькі,
Що другі й не знають.
Мати плаче изъ радості,
Плаче за недолю;
Плаче туже и за синомъ,
Рівно й за дочкою.
Чи е жъ въ світі ще такая
Щирая святая,
Слезливая, якъ въ матері
Любовъ?... Пошукаймо!
Світъ широкий, придивимся,
Може й и зострінемъ, —
А тимъ часомъ заспіваемъ
Про *явіръ — калину....*
Изъ-за гори місяць тихо випливае,
Круглий, білолиций по небі иде,
Зірочки сіяють, вітеръ подихае,
Липою колише тихо, не гуде.
Блакитнее небо всіяно зірками,
Мигтять одна другій, всміхаютця мовъ.
И тихо на небі, тілько зъ облаками
Місяць золотистий веде розговоръ:

«Проходьте мирщіше», місяць промовляе; —
«Не застуйте людямъ,—вони мене ждуть:
Онъ тамъ за горою въ гаі визирае
Козакъ чернобриву....»
Облаки идуть;
Слухъяні проходять и місяцю мовлять:
«Ти старший братъ въ небі, тобі уважаемъ,
Но глянь же на землю—и насъ люде молять,
Чому одъ злодіівъ світъ не заступаемъ.»
Пройшли хмари зъ облаками,
Місяць виринае
И на землю присвічуе,
Людямъ догождае.
Коло гаю козакъ ходе,
Вигляда дівчину.
«Скорій, скорій прийди, мила.
Утішъ сиротину....
Я безъ тебе—сиротина,
Хочъ и пеньку маю.
Скорій прийди жъ, мое серце,
Бо дуже страдаю....»
Не чуть, не йде ёго мила,
Може розлюбила
И другому оддалася —
Его погубила.
Ходе козакъ кругомъ гаю,
Ходе же три ночі;
Нема милоі, не видно —

Гаснуть карі очі.
«Де жъ ти серце, смерте, жизне,
Що зъ тобою сталось;
Де ти, де ти.... голубочко?...»
Ледве вимовлялось.
Третій день вже неня доню
Держе, не пускае;
Третій день вже, голубонька
Мучитця, страдае.
«Коли бъ знавъ ти, мій козаче,
Якъ я тутъ томлюся....
Прилинь скорій, мій голубе,
Прилинь, подивися.»
Примеркъ місяцъ; въ небі тихо,
Тихо и у гаі;
Тілько въ серці козаченька
Ні чуть не втихае, —
Не втихае сердеченько
И милоі — плаче,
Щмо илого, коханого
Три дні вже не баче.
По-за гаемъ щось мелькнуло,
Козакъ стрепенувся;
Ближче, ближче — ёго мила,
За шию вхватився.
«Де ти, ясно, голубонько,
Де три дні бувала?...»
— Моя неня, моя неня.....

Та й не доказала.
Омертвіла одъ радості,
Що милого вздріла.
Ні пів слова й козакъ іі —
Серце заніміло.
Обнялися, прижалис,я
Щиро цілувались;
Цілувались, кохалися
Й вмерли не розстались.
  На другий день дві матері
Слізно голосили,
Ховаюче сина й доню
У водну могилу.
  Теперъ скажемъ, що е въ світі
Ще одна святая,
Якъ въ матері любовъ щира —
Любовъ дорогая.
Легко тимъ вмирати людямъ,
Котрихъ серце знае,
Що дороже любви въ світі
Нічого немае.

ПОПІВНА.

ПОЭМА.

ПОПІВНА.

(Д. Л. М—ву.)

I.

Кажинъ въ світі живе щастямъ
Й долею своими:
Хто зъ долею, хочь и скверний,
Въ світі не загине;
Хтожъ безъ доли, хочъ вродливий,
Марно пропадае:
Увесь вікъ голосе, плаче,
Якъ вітеръ у гаі.
Біле личко, чорні брови
Дівчина износе
Безъ одради—безъ любові
Изтріпае коси.
Якъ та птичка залітьняя
Свій весь вікъ страдае,—
Живе въ світі, страдаюче,
Горе розспівае.
Люде тому не пособлять,
Хто долі немае,—

А безъ долі вся дівчача
Краса пропадае....
Жалко бачити на світі
Дівчину безъ долі,
Якъ ту квітку червоную,
Що росте у полі
Зъ бурьянами, колючками, —
И тамъ засихае....
Жалко стане ту дівчину,
Котра пропадае
Марно въ світі изъ красою,
Мовъ и не людина;
А тимъ часомъ лидацюга
На світі щаслива....
Та и щастя, бачте, въ світі
Находетця въ злоті:
Хто багатий, того й дочка
Живе не въ заботі.
Хто багатий, той вродливу
Златомъ погубляе:
Обіщае, обманюе,
А якъ.... забувае....
Гроші, гроші чого въ світі
Зъ вами не нароблять!
Убогого багатиі
Въ кірці води втоплять....
Чернобриві и вродливі,
Нехай кажна знае:

Краса ваша и вродливость
Оцінки не мае.
 Вміла мати красу дати
Попівні вродливій,
Та не спасла, бездольную,
Одъ злоі судьбини.
Чорні брови, біле личко
Попівну згубили:
Злиі враги, вражі люде
Іі полонили.
О, личенько білесеньке,
Чорні бровинята!
Кого въ світі не присушуть,
Кому не страдати?...
Мабудь брови для любові
Даютця дівчатамъ,
А личенько білесеньке
На те, щобъ страдати.
Кохать можно въ світі білимъ
Вродливу дівчину;
Тілько лиха.... карай, Боже, —
На вікъ бо загине.
На вікъ дівчина вродлива
Голову завьяже
Лихомъ, горемъ и до смерті
Ніхто не розвьяже.
Полюбилася Настуся
(Такъ попівну звали)

Зъ становимъ багатимъ паномъ, —
Гірчакъ прозивали.
Любилася, кахалася,
Не разъ худа слава
За Настусю нещасную
По селі літала.
Не разъ милая Настуся
Въ вікно виглядала,
Дивилася, чи не пройде
Той, кого бажала....
Не разъ, бідная головка,
Въ куми ночувала, —
У тій куми, що Настусі
Кайдани кувала....
У тій куми, що тенети
Насті розставляла,
Поки бідну головоньку
На вікъ завьязала:
Полюбилася Настуся,
Оддалася въ волю
Становому багатому....
Загубила долю.
Схаменулася попівна, —
Та вже не вернути;
Уже теперъ дожидає,
Чому не минути.
Зажурилася Настуся,
Плакала, голубка;

Тоскувала, горювала,
Бідная головка.
Прийшло времъя и попівна
Тяжко захворала,
Захворала и матушка,
Хворобу узнала.
Вихворалася Настуся,
Важко издихала,
Та въ куточку у колисці
Сина колихала.
А дитина, невинная,
Сорому не знае,
На всю хату у колисці
Куві, кувікае.
Ходе батюшка по хаті,
Та ляска въ ладоні;
Ледве-ледве духомъ воде,
Промовля до доні:
— «Иди, дочко, Богъ зъ тобою,
Де хочъ зъ нимъ дівайся;
Иди собі изъ приплодкомъ —
До насъ не вертайся.
Неси ёго, куди хочешъ,
Зъ нами разпрощайся
И на віки забудь ти насъ —
Одъ насъ одцурайся.....
Иди собі, ти не наша,
Ми тебе не знаемъ;

Була у насъ люба дочка,
Теперъ же не маемъ...
Була у насъ Настусенька.
Теперъ же не стало,
Заховали іі въ серці —
Живою зховали.
Заховали любу доню,
Що-жъ будемъ робити?
Будемъ плакати за нею,
Гірькі слёзи лити.
Будемъ плакать, тоскувати,
Поки й въ світі будемъ,
Будемъ іі споминати
Й по смерть не забудемъ....
Якъ умремъ и не заплаче
Вона на могилі
И не буде про насъ знати,
Живуче въ чужині.»
Такъ промовивъ и заплакавъ —
Гірко прослізився;
Одвернувся одъ Настусі
И вже не дивився.
— «Богъ зъ тобою, моя доне,
Иди, не страмися
Міжъ народомъ—иди собі
Й гляди не вернися.»
Промовила и слёзами
Матушка умилась,

Издихнула тяжко, важко,
Та и похилилась.
Одцуралися Настусі
Отець іі й неня,
Випровадили изъ синомъ
И заперли двері.
Встае Настя, надівае
На себе торбинку,
И у пазуху ховае
Рідную дитинку.
Взяла собі товариша —
Молоду лозину,
Противъ ночі, Богъ зна куди
Понесла дитину....
Вийшла вона за слободу,
Сіла на могилі
И хлаптурья развернула —
Дивилась на сина.
Зъ-за могили легесенько
Вітеръ повівае
И колише вінъ травою,
Про лихо не знае.
Повернулась, поглянула
Настя на родину,
Де придбала нещасного,
Милую дитину;
Подивилась изъ могили—
Ні що и не мріе,

Тілько зоря изтухае
Й небо червоніе....
А у полі будто мертво,
Нікого немае;
Одна Настя на могилі
Слези утирае.
Притихъ вітеръ; зоря зтухла,
Въ полі потемніло,
Тілько й видно край могили
Дорога чорніла.
Настя очі повернула
На милу дитину,
Взяла въ руки и до серця
Прижала невинну.
Придивляетця—не видно:
Темнота на дворі.
А дитина заплакала —
Заплакало й горе,
И за серце нещасную
Пече и хватае.
Дитя плаче невиннее
И матірь ридае.
Заплакала, заридала —
Що робить?—не знае,
Здихаюче тілько плаче
Й долю проклинае.
«Боже, праведний! помилуй»,
Такъ крикнула Настя: —

«Нехай одна я загину....
Ёму жъ пошли щастя.
Пошли ему зъ неба долю, —
Воно невиновно....
Нехай одна страдатиму
У людей чужею.
Нехай буду пропадати
Одна я на світі;
Ёму жъ пошли таку долю,
Якъ и другимъ дітямъ.
Не дай, Господи, Ти людямъ
Про ёго все знати:
Якъ родилось на світъ воно
И хто ёго мати....
Бо осудять неповинну....
Горе сиротою
Жити въ світі,—а чимъ воно,
Господи, виною?...
Тутъ виною нещасная....
Злодій тутъ виною....
Скажи мині невидимо,
Що буде зо мною?...
Скажи мині, де я діну
Цю крошку невинну:
Кому его я довірю,
На кого покину?...
Скажи мині, де найду я
Таку въ світі хату,

Щобъ була тамъ невинному,
Якъ рідная мати....
Нехай одна вже безъ долі
Останусь я въ світі;
А цій крошці найди приютъ
Міжъ чужими дітьми....
Такихъ кумівъ, якъ у мене
Вибий по всімъ світі,
Щобъ не були.... щобъ не були
У нещаснихъ діти.
Боже праведний! злодія
Зъ неба накажи Ти,
Щобъ не гибли середъ степу
Нещасниі діти.
Щобъ нещасні, обмануті
Въ степу не блукали —
Не ходили й Богъ зна чого
На світі шукали....»
Просиділа до розсвіту
Попівна у полі.
Сонце зійшло, степъ одкрився
Безъ краю, якъ море.
Подивилася на сина —
И слёзи побігли.
Що-то буде, що-то найде
Синові попівна?
Лежить въ пелені дитина,
Зкриті очинята

И не баче, и не чуе,
Якъ голосе мати;
И не знае, що въ дорозі
Зъ матірью блукае;
Що Настуся Бога просе,
Привіту шукае....
Лежить дитя невиннее,
Очами поводе,
Не зна горя, хочъ и горе
Вмісті зъ ними ходе.
Встала Настя, поправила
Торбу зъ сухарями,
Взяла палку, слези втерла
И пішла степами.
По надъ шляхомъ пішла Настя
На-півъ-дня и зъ синомъ;
Де встрічаютця ій люде —
Ховае дитину.....
Ніхто Насті не узнае,
Якъ квітка завьяла:
Побліднила, пожовтіла
Зъ горя, та печалі.
Не нічъ, не дві середъ поля
Въ бурьянахъ ночуе;
Не день, не два Настусенька
Богъ зна де кучуе.
Ни грімъ, ни грязь, не въ день, не въ нічъ
Іі не лякають;

Иде вона зъ своімъ синомъ
Доленьки шукае.
А та доля далеко десь
Въ світі забарилась
И не баче, и не чуе,
Якъ Настя молилась, —
Молилася со слізами,
Господа прохала
Найти дитю пристанища, —
Марно бъ не пропало.
Разъ вечернёю добою,
У неділю Настя
Забилася до чабанівъ,
Шукаючи щастя.
«Люде добрі, скажіть мині
Куда ця дорога?
Въ яку слободу дойду я?
Скажіть, ради Бога....
А може я зъ своімъ синомъ
Проживу між вами,
Бо все-рівно я блукаю
Лісомъ та степами.»
Що жъ сказали тутъ пошівні?
Вражі насміялись:
«Де взяла це байстрюча ти?»
Въ неі поспитали.
«Иди одъ насъ, та вертайся,
Якъ ще буде двое

Въ тебе дітей; тоді прийди,
Ми тебе впокоемъ.»
— «Дайте місце зночувати,
Зжальтесь зъ сиротини, —
Хочъ приляжу я зъ невинним
На дворі підъ тиномъ.»
«Иди собі, волоцюга,
Нільзя намъ пускати;
Иди собі степомъ дальше,
Тамъ найдешъ ти хату.»
Пішла, бідна, заплакала,
Нічъ застала въ полі.
Не спить втомлена Настуся —
Все шукае долі.
Шука долі, шука щастя —
Де вже ёго найдешъ!...
Люде горю не пособлять,
Якъ долі не маешъ.
Люде раді, коли марно
Пропадае, гине
Та вродлива, талачлива
На світі людина....
Не піддержуть, не поможуть,
Поки сама доля
Не підспіе, та вихвате
У судьби зъ неволі.
Чого воно такъ на світі,
Що живе, страдае

Та людина въ білімъ світі,
Що вродливость мае?...
Чого люде, мовъ не люде
Дивлятця на того,
Хто вродливий, хто зъ таланомъ,
А живе убого?
Такъ на світі, такъ давно вже,
Такъ воно и буде....
Но вродливі, талапливі,
Не дивуйтесь людямъ;
Не дивуйтесь, що кепкують, —
Бо ума не мають, —
А въ безумнихъ чого тілько
Для цёго не стане!
Тоді справжнє уже лихо,
Якъ *умні й багаті*
Надъ бідними-вродливими
Станутъ кепкувати.

II.

Въ слободі, де жила Настя,
Пронеслаcа слава,
Що попівна тайкомъ ноччю
Десь помандрувала.
Тяжко було панъ-отцеві
И матушці чути

Такі речі, та що жъ робить?...
Не можно вернути....
Вже не вернешь, вже не вернешъ....
Треба вже терпіти,
И на спроси, та розспроси
Давати одвіти.
Людямъ, бачте, чуже лихо
Хочетця взнавати
Не для того, щобъ утіху
Горестнимъ давати;
А для того, щобъ судити —
Нещаснихъ судити,
Мовъ не вміють сякі-такі
Въ світі білімъ жити.
О, бодай вась язикаті
Пересуди-люде!
Якъ провідае васъ лихо,
То те й зъ вами буде.
Після Насті у панъ-отця
Стало сумно въ хаті;
Стали дуже за дочкою
Серцемъ тоскувати.
Ни день, ни нічъ не проходе,
Щобъ не голосили;
Голосяче жъ скорій смерті
У Бога просили.
Плачять, тужять за дочкою,
Горемъ вони вбиті,

И жаліли, що пускали
До куми ходити.
Одъ нудьги й жалю. сердешні
Тяжко захворали;
Похворали дві неділі,
Тай жить одказали....
Задзвонили по мертвому
Начали ховати.
Миру, миру коло двора,
У дворі и въ хаті!...
«Де жъ попівна?» людъ говорить,
«Де іхъ люба доня;
Чи не кажуть іі цёго,
Чи немае дома?...»
Нема дома Настусеньки,
Нема и не знае,
Що вже люде отця й неню
Мертвими ховають.
Заховали, помьянули,
Стали забувати,
Бо нікому не щитались
Рідні отець-мати.
Позабули чужі люде, —
Дочка не забуде
Нещасливихъ отця й неню
Поки й въ світі буде.
Щобъ-то зъ Настею лучилось,
Якъ би вона знала,

Що таточка рідненького
Зъ матірью ховають?
Не дай Боже, була бъ вона
Дома въ цю годину!
Мабудь третя Настусенька
Лягла бъ въ домовину.

III.

Де жъ Настусенька блукає,
Шукаюче долі?
Шука синові прівіту
У широкімъ полі.
Шука вона и не знає,
Що отецъ и неня
Лежять уже въ землі сирій,
Забули за неі.
Лучче бъ Настю поборола
Смерть та и въ могилу
Положила, щобъ нещасна
Не страдала зъ синомъ.
Настя рада бъ и живою
Лягти у могилу,
Тілько бъ сина приютити —
Милую дитину;
Бо вона ёго любила,
Знала, що невинне;

Знала добре, що не чужа,
А її дитина.
Нема смерті, не приходе
Взяти її зъ світу.
Нема й щастя и не найде
Синові привіту.
Хто узнае Настусеньку,
Якъ на неі гляне?
Хто узнае маковічку,
Якъ вона завьяне?
Хочъ побачять, не повірять,
Що це та попівна,
Котра въ світі червоніла,
Якъ яка царівна.
Щоки блідні, очі мертві,
Изійшли слезами;
Ноги въ струпъяхъ, обідрані,
Ходяче степами.
Тілько й щастя и утіхи,
Що дитя невинне,
Якъ той ангелъ, святий Божий,
На рукахъ въ попівни.
Якъ змалёване въ хлаптурьяхъ
У пазусі носе
Дитя миле и все въ Бога
Ёму щастя просе.
Не кидае Настусенька
Милоі дитини;

Ходе степомъ и шукае
Доброі судьбини.
   Червоніе вечерняя
Зоря на закаті.
Иде Настя дорогою
Одного шукати.
Иде одна; середъ поля
Нічъ іі застала;
Все замовкло, — все у полі
Давно уже спало.
Місяць світло, зорі ясно
На небі блистали;
Не дувъ вітеръ шумно, буйно,
Якъ коли бувае.
Все омерло, тілько Настя
Чуть жива плитетця
Зъ своімъ синомъ нещасливимъ
Дальше подаетця.
Отъ, чуть видно, на переді
Огонёкъ мелькае
И собачий вий до Насті
Чутно долітае.
Приближаетця попівна
Все до огня ближче.
Нічъ минае, вмісті зъ нею
Місяць сіда нижче
Підійшла, огня не стало,
Видно щось тамъ мріе.

Кругомъ мертво, усе спало, —
Въ Насті серце мліе.
Оглядае, озирае,
Баче, щось багате
Живе въ степу у здоровій
И хорошій хаті.
Місяць зкривея, и пiвъ-ночі
Півні прокричали.
У попівни нема мочі
Йти изъ синомъ далі.
Знать судьба до цiи хати
Привила попівну;
Знать тутъ найде пристанище
Синові-дитині.
Задумала, загадала
Зъ крошкою разстатись.
Взяла ёго, піднялася,
Підійшла до хати.
Изъ востоку проті вікна
Зайшла, потихеньку
Положила и припала
До сина близенько.
Заридала, заплакала,
Стала на коліна;
То на небо очі верне,
То у низъ до сина.
«Боже, Отче милостивий,
Самъ Ти знаешъ, Отче,

Воно невинне, я.... воно....
Прости мене, Боже.
Не клади на мого сипа
Нещастя пичаті;
Лучче я за ёго буду
У мирі страдати.
Нехай людө, въ котрихъ буде,
Будуть ёму мати;
Нехай ёго не посміють
Байстрюкомъ взивати....
Нехай будуть, якъ рідного
Своёго любити,
Учить добру, щобъ не згибло....
Одъ злого хранити.
Прощай, бідне, ти не знаешъ,
Що я твоя мати,
Що бросаю, разстаюся
И не буду знати....
Не побачишъ вже ніколи
Мене коло себе;
Дадуть имъя.... и не буду
Я знати про тебе.
И ти приймешъ чужі ласки
За рідную неню, —
А якъ скажуть.... ти заплачешъ,
Згадавши про мене.
Ти згадаешъ, що нещасна
Була въ тебе мати,

Котра въ світъ тебе родила
Горювать, страдати;
Котра тебе породила,
Слізьми обливала,
Волочилася по світу,
Та зъ лихомъ страдала.
Но мій сину, хочъ порочно
Я тебе родила —
Не клени мене живуче....
Не клени, дитино.
Якъ же буду я въ могилі
Мертвою лежяти —
Допитайсь тиі могили,
Де зховають матірь,
И посади тамъ черешню;
Нехай прилітае
На черешню соловейко,
Та хочъ проспівае....
Но хто жъ скаже, де умру я,
Що я твоя мати?...
О, прощай, моя дитино,
Мое ангеля ти!...»
Залилася слізоньками,
Підъ вікно поклала
И сама упъять до сина
На землю припала.
Пригортала, цілувала —
Жалко ій разстатись;

Жалко бросить на вікъ сина
Підъ чужую хату.
Упъять взяла піднялася
Зъ синомъ и прижала
До серденька и впъять сіла.
И сина поклала.
Положила, стрепенулась,
Якъ чайка убита;
Очі кріпко прижмурила.
Слёзами залиті.
Очнулася, одступила,
Глянула на сина,
И у груди ударилась,
Та й заголосила.

IV.

Зайнялася зоря красна,
Сонце показалось.
На землі въ степу підъ стогомъ
Настя горювала.
Коси віютця и груди
У неі одкриті;
Щоки блідні, очі мертві
Слёзами облиті.
По губахъ, мовъ мишка біга, —
Будто вони шепчуть;

Будто вони Бога молять,
До сина лепечуть.
Чіе серце видержало бъ
На неі дивляче?
Камінь дикий той людина,
Хто тутъ не заплаче....
Сонце високо підбилось,
Настя жъ и не баче;
Вона зхлипуе и сонна
Все за синомъ плаче.
Повернулася, проснулась,
Кругомъ озирнуласъ,
Придумала, розгадала,
Якъ тутъ очутилась.
Тяжко, важко издихнула,
Встала й на дорогу
Вийшла Настя и на поміщъ
Призивала Бога.
Ишла впередъ, думи ззаду
Бродять коло сина:
Обплакуе, обдумуе,
Якъ ёго тамъ приймуть.
Іде встрішній. Питаетця
Ёго Настя: «дядьку,
Чий то хутіръ, що минула
Я оттамъ на бальці?»
—Багатого чоловіка,
Грицикъ прозивають;

Вінъ зъ слободи N. N. N.,
Якъ що, може, знаешъ.
«А хто въ ёго е въ сімействі, —
Чи дітей багато?»
—Нема теперъ, було двое,
Та й ті Богомъ взяті.
Розменулася попівна
И повеселіла,
Будто гору изкинула,
Врага подоліла.
Пішла дальше, Бога хвале,
Що покой дитині
Найшла вона середъ поля, —
Може не загине....
Найшла дитю пристанище —
Середъ поля хату;
Собі жъ углика на світі
Дальшъ пішла шукати.
Не день, не два иде Настя,
Шука де бъ остатись;
Де бъ голову прихилити
И смерті дождатись.
Пораяли люде піти
Въ манастирь въ черниці
У той Божий рай жіночий,
Що коло криниці.
Пішла Настя, манастиря
У людей питалась,

И день, и нічъ до Божого
Ледве подвигалась.
У вечірі, у суботу
Христи заблистали
Черезъ гору по дорозі,
И Настя узнала
Семиглавий, підъ горою,
Манастирь, домъ Божий,
Де душою спочивае
Втомленникъ прохожий.
Ближче, ближче підходила;
Благовістъ роздався,
На молитву вечернюю
Народъ иззивався.
Зайшло сонце, притимніло.
Настя поспишала,
Йдуче христитця й губами
«Вірую» шептала.
Отъ підходить, изъ западу
Отдалики стала.
«Якъ сказати, мій Господи?»
Вона розмишляла.
Далі смілішъ до огради
Підійшла, припала
На коліна й молилася
И слизно ридала.
Нічъ настала. Подихае
Вітерокъ на дворі;

Небо чисте и на небі
Світло блещуть зорі.
На кунполахъ золотиі
Святі хрести сяють, —
А у храмі, чутно Насті,
Черниці співають.
Хвалять Бога и день, и нічъ,
Про мирське не знають,
И якъ Настя по за-геттю
Вони не блукають.
Стоіть Настя, підперлася
Підъ ограду, плаче
Й ніхто іі, нещасную,
Идосі не бачеть.
Нічъ проходе; вже й світае.
Настя задрімала
Й за решотку, небогая,
Держачися спала....
Гудуть дзвони усі-дзвони,
Настя пробудилась.
«Охъ, бідная головонько»,
И перехрестилась.
«Піду въ церковъ, подивлюся,
Може....» розмишляе
И тихонько ледве-ледве
Въ ограду вступае.
Входе въ церковъ и въ куточку
На коліна впала

Предъ образомъ Спасителя,
Та и заридала....
Блідна, блідна, босонога,
Черниць удивила;
Всі дивлятця и не знають,
Що це за людина.
А Настуся, мовъ безумна,
На вколюшкахъ плаче,
Бье у груди и молитця,
Нічого не баче.
Вийшли зъ церкви. Вийшла й Настя,
На виході стала
У куточку коло дверей
И тамъ дожидала
Гуменію, щобъ припасти
У ноги й просити,
Щобъ прийняла, нещасную,
Въ манастирі жити.
Отъ виходе, и попівна
Гуменіі въ ноги
Поклонилась, роскаялась;
Просе, ради Бога,
Въ манастирь іі прийняти
У робочі люде.
—«Усімъ буду угождати,
Усе робить буду.»
—«Нільзя такихъ намъ приймати;
Тутъ все живуть діви, —

Діви чесні и вдовиці,
А не які біглі.
Иди собі въ миръ скитайся,
Якъ що хочешъ стати
Людиною, покаятьця
И не согрішати.»
  Повернулася зъ слезами....
Куди жъ повернула?
Чи до батька, чи до сина
Такъ скоро майнула?
Пішла Настя по дорозі,
Куди очі бачять;
Пішла, бідная, та слізно
Плаче, лаче, плаче!...
Версти зъ-отри все на гору
Вийшла, озирнулась
На храмъ Божий. «О, Господи!
Може бъ я вернулась
Попросити лучче....» Впала,
И упъять устала,
Та дорогу впередъ себе
Настя розглядала.
Пішла. Небо світле, чисте,
Сонечко сіяе;
Въ лице вітеръ помаленьку
Свіжий подувае,
Та нещасній Настусеньки
Утирае слёзи, —

Будто жалко ёму стало,
Що вона голосе.
Прийшла въ городъ и въ батрачки
Найнялась попівна.
Въ наймахъ жила, догождала,
Всімъ була покірна.
Жила Настя у батрачкахъ,
Горе розспівала,
Про недолю, злу годину
Часто споминала.
Споминала ріднесенькихъ
Таточка и неню, —
А ще чаще про дитину,
Якъ живе безъ неі.
Куди йде и що не робе,
Лихо не вмирае,
Рядомъ зъ нею всюде ходе,
Тоску наганяе.
Піде Настя за водою,
Стане, озирнетця,
Якъ не видно, якъ не бачять —
Слёзами зальетця.
Погорюе, потоскуе,
Слёзи повтирае,
Візьме води й якъ батрачка
Мирщій поспішае.
У неділю, у празники
Настя поглядае

За ворота, якъ дітвора
На дворі гуляе.
Поглядае та й згадае
Милую дитину,
Безъ привітну, безъ матері
Малу сиротину.
Въ серце стукне, слези бризнуть,
Згадавши про сина:
Де-то воно, де гуляе
Милая дитина.
Чи гуляе, вистрибуе,
Чи якъ сиротина
Сидить собі по-отдалі
На дворі підъ тиномъ,
Та дивитця, якъ гуляють,
Ёго жъ не приймають,
Мовъ гусята вже підлітки
Пізне одбивають. —
И зна воно, що підъ тиномъ
Ёго місце; знае,
Що безъ нені сиротою
Й діти не приймають.
«Боже, Боже,» дума Настя,
«А якъ захворае
Моя крошка, мое дитя,
Хто ёго пригляне?
Хто за ёго похлопоче,
Бабусю покличе?

Кому нужно, хто це схоче, —
Хто ёго поліче?
Мамо, мамо, дитя скаже,
А мама чужая;
Хочъ почуе и підступе,
Та якъ та німая....»

V.

Якъ же живе въ білімъ світі
Синъ бідноі Насті,
Чи въ добрі вінъ находитця,
Чи, може, въ нещасті?
Живе въ світі обмануте,
Матері не знае,
Хочъ не босе и не голе —
Одради не мае.
Світе сонце и сиротамъ,
Світе, та не гріе;
Живуть вони въ білімъ світі,
Серденькомъ болють.
Люде въ світі зъ іхъ сміютця,
Кепкують надъ ними
И живуть вони у мирі
Усюде чужими.
Ёго видно міжъ народомъ,
Якъ на усіхъ глянешъ, —

Хочъ у вічі и не бачивъ,
Якъ же вздритъ — узнаешъ....
Сирота не та людина
Міжъ гордимъ народомъ:
Ёго видно, якъ поглянешъ
Не лукавимъ окомъ.
Сирота живе на світі, —
Живе, якъ въ неволі
Жили наші діди, батьки
На світі въ недолі....
А тимъ часомъ, діди наші,
Були жъ бо людями
И заповіддю Господню
Звалися братами...........
Оттакъ теперъ жить на світі
Сироті-хлопъяті,
Котрий живе безъ матері,
Та ще й въ чужій хаті.
Добре слово, чужа ласка,
Боже, чого стое!
Для сироти убогого —
Ёго милліёни.
Пригортайте жъ, люде добрі,
Сироту на світі.
Не кепкуйте зъ недолюдківъ, —
Зъ людей безъ привітнихъ.
Не кепкуйте, не смійтеся,
Сирітъ доглядайте;

Скажіть слово, якъ своему
Добра побажайте.
Часто думала попівна
Про свою дитину.
Часто люде питалися
Про іі кручину.
Не казала про недолю —
Про дитя невинне.
Сама горе, сама лихо
Борола попівна.
Не казала, боялася;
Не пособлять люде,
Тілько лихо розворушать
Й більше горя буде.
Люде жъ бачили Настусю
Вродливу красою;
Дивувались, що зроднилась
Попівна зъ тоскою.
А Настуся одно знае,
Думае про сина:
Якъ би ёго навідати,
Любую дитину.
Пъять літъ въ наймахъ прослужила
Покірно попівна;
Росщиталась, помолилась
И пішла до сина.
Ишла степомъ одинока,
Якъ въ полі билина;

Безъ оддиху днёмъ и ноччю
Спішила до сина.
Вітеръ віе по дорозі,
Та пиль піднімае,
А пиль хмарою густою
На Настю лягае.
Изморена, горемъ вбита,
Покритая пиломъ,
Йде пошівна навідати, —
Побачитця зъ синомъ.
Ні що въ світі не заставе
Гибнути людину:
Волочитеся по світу,
Ночувать підъ тиномъ;
Ні що въ світі,—а дитина
Матірь заставляе,
Хочъ у пропасть провалитця —
Лізе, достягае
Мати сина, и голову
За дитя положе,
Не росщитуе, що згибне,
Або не поможе.
Мабудь Настя свого сина
Одъ души любила,
Що шукати въ світі щастя
День и нічъ ходила.
Мабудь вона синочкові
Була рідна мати,

Що не витерпіла въ наймахъ
И пішла шукати
Свого сина, дитя миле —
Невинну дитину:
Пішла узнать, провідати
Въ світі сиротину.
Діти, діти, коли бъ и ви
Такъ неню любили,
Шанували, почитали —
Були бъ ви щасливі.
Ишла Настя й захворала,
Тоскою убита;
Изнемогла у долині,
Підъ небомъ одкритимъ.
Захворала середъ степу —
Дуже захворала,
Край дороги підъ бурьяномъ
Чуть жива лежяла....
Взяли іі милосердні
Проізжі селяне
И привезли у слободу,
Въ постелю поклали.
Люде въ Насті питаютця:
«Де иде, шукае
Кого въ світі, чого полемъ
День и нічъ блукае?»
Довго Настя не хотіла
Про себе сказати,

Та вже баче, серце чуе
Що треба вмирати; —
Мертві очі піднімае
Настя й ледве каже:
«Ніхто въ світі.... ніхто мене
Уже не розваже.
Я попівна.... родилася
На лихо безъ долі....
А згубило біле личко
Мое й чорні брови....
Нема мочі сказать про все, —
А ви й не питайте....
Тілько будте.... охъ, Боже мій!...
Про сина узнайте....
Е у мене, коли жива,
Нещасна дитина,
Котру, мабудь, на сміхъ людямъ
Я на світъ родила....
Середъ степу покинула;
Пъять літъ вже минуло....
Підъ хуторомъ Грицековимъ, —
Може и ви чули....»
Изъ симъ словомъ заплющила
Настя мертві очі;
Губи морщатця, та слова
Сказать нема мочі.
Яке жъ диво лучилося —
Це бувъ Грицекъ самий:

Изъ хутіра третій годъ вже
Вони зкучували.
Синъ попівни — Петрусенькомъ
Вони його звали —
Біга по двору, за матірь
Нічого не знае.
Настя важко издихнула,
Лежяче въ постелі,
И вже смерті дожидала
Въ чужині безъ нені;
Безъ родини далеко десь
Прийшлось ій вмирати....
Оттакъ въ світі приходитця
Бездольнимъ страдати!..
«Насте, Насте, устань лишень,
Послухай, що скажемъ, —
Може лихові пособимъ,
Досаду розважемъ.»
Стревожили іі люде;
Піднялася, встала;
Посадили чуть живеньку
Край стіла на лаві.
Покликали Петрусенька,
Невинну дитину.
«Дивись лишень, чи не взнаешъ
Ти своёго сина.»
Мовчки Настя поглянула
На дитя и взнала

Свого сина нещасного,
Та и заридала....
«Дитя мое, дитя мое!..»
Настя закричала,
Ухватилася за шию
Синові и впала....
Впала Настя, вже й не встала —
На віки вже впала....
Взяли ii и підняли,
На лаву поклали....
Задзвонили по мертвому.
Зібрались ховати;
Зібралися добрі люде
Настю провожати.
Чорнобриві дівчаточка
Слёзи утирали,
Та про лихо, про недолю
Вони споминали.
Заховали край дороги;
Високу могилу
Насипали Настусеньки, —
Важко надавили.
Йде прохожий, питаетця:
Чія то могила?
Чii кості тамъ підъ нею
Вона придавила?
Лежить въ землі придавлена
Молода попівна;

Зъ горемъ въ світі боролася,
Та й вмерла безсильна.
Зеленіе високая
Могила попівни.
Ходять туда дівчаточка
Гулять у неділю.
Гуляюче изгадують,
Якъ жила на світі
Настусенька на чужині
Въ людей безъ привіту.
Изгадують про недолю,
Про лихо дівчаче;
Посумують, погорюють
И трошки поплачуть...

VI.

Шануйтеся чорнобриві,
Учитеся жити;
Живіть въ світі, бережітесь
Себе изгубити.
Живіть въ світі, не кумуйтесь
Зъ кумами лихими;
Бережітесь, щобъ ті куми
Васъ не закружили.
Бережітесь, шануйтеся,
Доля не покине

Васъ на світі й щастя ваше
Одъ васъ не загине
Бережітесь, шануйтеся,
Кайтесь на пошівні;
Не любітесь усимъ серцемъ, —
Будте недовірні.
Будте хитрі, яко зміі,
Якъ голубъ невинні;
Отця, неню слухайтеся —
Будете щасливі.
Оглянтеся, изгадайте,
Якъ гибла пошівна;
Изгадайте, що всімъ такимъ
За те кара рівна.
   Чорнобриві, кароокі,
Любиі дівчата,
Ой, та й лихо зъ вами въ світі —
Лихо соколята!
Нільзя лихові не бути,
Коли перві люде
Научили зъ поконвіка....
Завжди жъ воно буде.
Ні, не правда; воля ваша
Дівчата на світі;
Ваша воля — бережітесь
Себе изгубити.
Ні що, ні що такъ.... якъ тее....
Назадъ подивітесь,

Що Настусю заставило
Страдать волочитесь.
Шануйтеся чорнобриві,
Кароокі любки,
Гарнесенькі дівчаточка,
Милиі голубки.
А за шану, бережливость
Доля не покине;
Не покине, вірьте Богу,
Й щастя не загине.
Носіть душу, носіть серце
Чистими, святими,
И ніхто зъ васъ въ чистоті цій
Во вікъ не загине....
«Бодай тебе, що ти кажешъ»,
Промовлять дівчата: —
«Хіба жъ можно одъ недолі
Въ світі заховатись?
Самъ же кажешъ, що безъ долі
Дівчина страдае
Въ світі білімъ, якъ та квітка,
Що вітеръ гойдае,
Котра въ полі зъ бурьянами
Росте й засихае;
И ніхто про неі въ світі
Нещасну не знае....
Самъ же кажешъ, що на світі
Зъ долею паніе

И лидащо й живе собі
Серцемъ не боліе;
Що и щастя, самъ ти кажешъ,
Е на світі — злото:
Въ кого гроші — отто й доля,
Щастя не заботи.
Самъ же кажешъ, що й вродлива
На світі страдае,
Якъ доля десь далеко тамъ
За моремъ блукае.»
Такъ-то, такъ-то и я скажу
Упъять, що безъ долі
Й уродлива, таланлива
Въ світі, якъ въ неволі
Живе, лихо розспівае;
Марно пропадае,
Увесь вікъ голосе, плаче,
Якъ вітеръ у гаі.
Но все жъ таки, скілько сили,
Любиі дівчата,
Можно й зъ горемъ боротеся —
Можно, голубьята....
Богъ поможе, шануйтеся, —
Божа нехай воля
Буде зъ вами, — а тимъ часомъ
Пошукаймо долі.
Ой, ти, доле, ой ти, доле!
Якъ тебе шукають?

Може й тебе, якъ тихъ людей,
Злотомъ підкупляють?...
Въ убогого нема злота
И срібла немае;
Нема долі и шукати
Де іі не знае.
Візьми, доле, у бідного
Слёзи вмісто злота,
Бо у ёго цёго добра
Багато, багато!...
Візьми, доле, гарячиі
Слёзи сиротини,
Та дай ёму, хочъ трошечки
Въ світі одпочинуть.
Прирівняй ти до золота
Бездольнёго слёзи,
Подивися — вони дуже
Одъ злота дороже.
Багатиі злото мають —
Милліёни мають,
Та заплакать, хочъ якъ-нєбудь
Вони, бачъ, не знають.
Попроси ти въ багатого,
Хочъ одну слёзину
За милліёнъ — и не найде,
А бідний, якъ гине
Безъ доленьки въ світі білімъ,
Скілько-то гарячихъ

Слёзъ проллетця! А ти жъ, доле,
Цёго-то й не бачешъ....
Подивися ти, мачухо,
Доленько чужая,
Якъ дівчина чорнобрива
Слёзи утирае;
Утирае гіркі слёзи,
Тебе проклинае,
Що нещасну въ білімъ світі,
Доле, забуваешъ.
Багатого навіщаешъ,
За стілъ зъ нимъ сідаешъ;
А бідного, мовъ сліпая,
Идешъ проминаешъ.
Багатому сама въ вікна
Идешъ заглядаешъ,
А якъ бідний тебе просе —
Очі одвиртаешъ.
Ой, ти, доле, ой ти, доле,
Не моя, чужая,
Глянь на мене, усміхнися —
Більше й не бажаю
Я одъ тебе, більше въ світі
Тебе не спитаю;
Тілько одно ти дай мині, —
Те, що я бажаю....
Ще разъ знову промовляю
До васъ, чорнобриві:

Бережітесь, шануйтеся —
Будете щасливі.
А за долю лукавую,
Що насъ проминае,
Не журітесь, нехай собі
Де хоче блукае.
Нехай вона, пишна пані,
Зъ панами пирує,
Коли вбогихъ, сирітъ бідныхъ
Голоса не чуе.
Наша доля — гірькі слёзи,
Наше щастя — лихо;
Заплачемъ же, заспіваемъ
Жалібно, та тихо.

ДУМКА ПРО ЛЮДЕЙ.

(И. А. Р — ль.)

Боже, Боже, якъ не рівно
Живуть люде въ світі:
Той багатий, той розумний,
А той, якъ ті діти
Изъ розумомъ молоденькимъ,
Безъ жажди до злота
И живе вінъ въ світі білімъ
Собі безъ заботи.
Той славитця, що багатий,
Той въ звіздахъ сіяе,
Той одъ роду не зна горя,
А той вікъ страдае;
Въ того яства дорогиі,
Жупани, камзоли,
А въ другого ні въ що вдяттись
И пошти що голий.
Въ одного е миллёни,
Въ другого немае
И рубля одъ роду грошей, —
Про десять не знае;
Въ того тисячі рукъ роблять,
А той тілько й мае
Своі руки, та й то люде
Одну однімають.

Одинъ землю, ліси й лани
На сто верстъ скупае;
Другому же, якъ и умре
Де лягти немае;
Той на гроші бере гроші
Нищити не знае,
А другий до самій смерті
Лазаря співае.
Того доля въ злоті ходе,
Алмазами сяе,
А въ другого кроме туги
Нічого немае.
Одному низькі поклони,
Сміютця зъ другого
И въ народі багатому
Не стое нічого....
Одинъ въ небі зірки щита,
А другий копае
Землю й більше вже на світі
Нічого не знае.
Боже, Боже, якъ же чудно
Люде живуть въ світі....
Одинъ хвале Тебе, Боже,
Другий и не віда,
Що Ти, Господи, на небі
Живешъ изъ святими,
Що все въ світі сотворено
Руками Твоіми.

Одинъ хвале Тебе, Боже,
Співа: «аллілуя»,
Другий зъ боку регочетця,
Та зъ ёго глузуе.
Одні кланяютця, Боже,
И псалми співають,
А другі Тебе, мій Боже,
На хрестъ роспинають....
  Боже жъ святий, милостивий!
Коли жъ воно буде,
Що всі въ стадо единое
Изійдутця люде?
Коли Тебе, мій Господи,
Безумнні взнають,
Та зъ Твоіми избранними
Тобі заспивають?
Коли прийде та година,
Що другъ друга взнають:
И вельможні, и бідниі,
Якъ брати жить стануть?
  Боже, Боже милостивий!
Якъ чудно на світі;
Яка разниця міжъ людьми, —
А всі Твоі діти.
Всі сотворені Тобою,
И ті, що не знають
Тебе, Боже, и ті Твоі, —
Та тілько співають

Вони Богові чужому....
  Коли жъ прийде та година,
Що всі Твої діти
Порівняютця и взнають,
Якъ Тебе хвалити?
Коли буде людъ на світі
Заповідь хранити
Твою, данну Апостоламъ:
«Другъ друга любити?»
Коли взнають багатиі,
Що и бідні діти
Твої, Боже,—а вельможні
На простихъ глядіти
Коли будуть, якъ на людей —
Дітей Твоіхъ, Боже?

. . . .

На тімъ боці, мабудь, люде
Другъ друга пізнають;
А на цімъ же поки світі
Ще не добачають.

ДІТЯ.

Дітя, невиннее дітя,
Чи ти знаешъ, миле,
Хто твій батько, якъ прозвище,
Чи вінъ е, чи згинувъ?
Хто вінъ, хто вінъ? ти не знаешъ
И не будешъ знати....
Не забуде по вікъ вішній
Ёго твоя мати.
Не забуде — тай якъ забуть,
Кого такъ любила,
Кому долю, кому серце
Оддала; згубила
Свою долю зъ кимъ.... О, Боже!
Якъ ёго забути?
Не забуде, не забуде,
Поки й въ світі буде.
Но що, дітя, тобі зъ того,
Що зна твоя мати
Зъ кимъ любилась, зъ кимъ придбала
Тебе, ангеля — ти?
Проклятий часъ годиночька,
Коли подружилась
Твоя мати изъ ворогомъ, —
Коли полюбилась.
Полюбилась, тай байдуже,

Що придбала лихо.
Взяла въ пазуху гадюку —
Проклятая зъ тиху
Упъялася та гадина
Въ серце. Пожовтіла
Твоя мати—одъ лютого
Яду изомліла.
Боже, Боже, якъ Ти терпешъ
Злимъ людямъ на світі!?..
Якиі обманъ и неправда
Міжъ Твоіми дітьми!...
Одинъ ріже, другий вбива,
Третій погубляе
На вікъ дівчину; безъ жалю
Грабе, однімае
Въ неі щастя, іі долю,
Кетру вже вернути
Ні за віщо, ніхто, ніхто
Не може на світі.
О, крий, Боже, одъ ворогівъ
Дівчатъ простодушнихъ,
На обмани, злиі речі
Дуже вже послушнихъ.
Но до тебе, дітя миле,
Я тутъ розмовляю:
Хто пригляне, хто пригорне
И хто воспитае
Тебе? Хто, якъ мати, въ світі

Въ нещастяхъ прикрие?
Людей въ світі багатое,
Та тілько чужні....
Хто пригорне, поцілуе,
Якъ цілуе мати
Зъ чистимъ серцемъ щочки й губки
Своёго дитяти?...
Може мати, що родила
Тебе сиротою,
Приласкае, поцілуе
Зъ чистою душою?
О, не вміе зъ чистимъ серцемъ
И душою мати
Тебе ласкать, пригортати,
Щиро цілувати!..
Не зъ-уміе твоя мати
Покойно терпіти;
Іі доля въ світі білімъ
Серденькомъ боліти, —
А де серце не покойне,
Ласки тамъ немае,
Якъ на світі ми бачимо
Въ матері бувае....
Дітя, дітя невиннее,
Хто жъ та твоя мати,
Що родилась на світъ Божий
Погибать, страдати?
Нещасная головонька,

Нещасна година,
Коли тебе на світъ Божий
Вона породила.
Люде въ світі не повірять,
Що злодій виною;
Люде въ світі всі осудять....
Лишенько зъ тобою!...
Нехай судять, коли судять,
Твою матірь судять,
Тілько бъ тебе невинного
Не займали бъ люде;
Не сміялись, не взивали бъ
Байстрючамъ.... Охъ, тяжко
Слухать буде тобі, дитя;
Буде дуже важко
Переносить неповинно,
Якъ кепкують люде
Зъ невинного, бездольного —
Сміютця и судять....
Люде, люде не смійтеся
Зъ сироти дитини.
Чимъ виною, що родилась....
Що мати.... безвинне
Воно въ світі; нема права
Дитину врікати,
Що байстрючамъ беззаконно
Породила мати.
Богъ судія; ми всі люде,

Всі ми Божі діти:
И Царови, и князеви,
И бідного. Въ світі
Въ Бога маемъ одну любовъ, —
Добро лишъ творіти:
Не вбивайте, не судіти
Й ближнёго любити.

ПІСНЯ БУРЛАКИ-СІРОМИ.

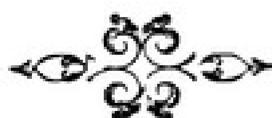
Реве, сточне сине море,
Мій братікъ единий;
Мій единий на всімъ світі,
Мій приятель щирий....
Нема въ мене на всімъ світі
Нікого рідніше;
Нема въ мене приятеля
Одъ ёго щиріше.
Заграй, заграй, сине море,
Такъ щобъ я заплакавъ,
Изгадавши молодиі
Літа—прослізився....
Ой, життя жъ ти, мое життя
Старого на світі!
Нема куди приютитись

Та въ старпі літа.
Ой, ти море, сине море,
Заграй сиротині,
Повесели мое серце,
Якъ серце дитини....
Заграй, заграй ти такоі,
Щобъ плакать-сміятись,
Щобъ зъ душі ту нудьгу-тугу
Зіпхнуть, и вмирати
Тоді можно, мій братіку,
Мій щирий единий;
Бо дуже вже тяжко, важко
Вмирать одъ кручини.
Поховай тоді ти, брате,
Мене середъ моря,
Щобъ лежачи було чути,
Якъ грати про горе
Будешъ людямъ, мій братіку
На білому світі,
Та й николи заспіваешъ
И про мене людямъ.

СИРОТА.

Горе жити сиротині,
Горе безъ родини;
Ніхто ёго не пригорне
На чужій чужині.
Ніхто ёго не вітае —
Не рідна чужина;
Ніхто ёго не спитае
Про ёго родину:
Чи е въ ёго батько й ненька,
Чи е и дружина....
Е у ёго тілько неня —
Рідна Украіна.
Е у ёго прибагаті
Хрустальні хороми,
Е у ёго миллёни —
Надія на Бога.
Его серце веселіше,
Ніжъ наше лукаве,
И душа ёго чистіша,
Небажаща слави....

N. N.

Чого, Ѳесько, помарніла?
Чого смутна, не весела?
Чого дуже поскверніла?...
Мабудь тее.... мабудь тее....
Ти бувало червоніла,
Якъ калина надъ водою,
А теперъ ти пожовтіла, —
Мабудь лишечко зъ тобою....
Мабудь хлопці підманили,
Мабудь зіллямъ отруіли....
Мабудь тее.... підъ серденько
Тобі, Ѳесько, підступило.

КНЯЖНІ.... ВОЙ.

Поживемо, підіждемо —
Не первина ждати —
А ось й наша зъ неба доля
Загляне у хату....
Тоді, слізьми умитими,
Чистими руками

Візьмемъ іі, дорогую,
Й поживемъ во славу....
Наша доля буде инша
Одъ людськоі долі;
Наше щастя — буде щастя
По Божоі волі....
Построімъ ми своій долі
У серці хороми,
Нехай буде кохатися
Зъ нами на здоровья;
Будемъ іі ми вітати,
Будемъ шакувати,
Щобъ во віки изъ нашоі
Не пішла изъ хати.

жество двухъ поэмъ. Авторъ «Попівны» глубоко объ этомъ сожалѣетъ, но и вмѣстѣ съ тѣмъ съ нѣкоторою долею гордости радуется, что его муза напоминаетъ намъ народнаго малороссійскаго генія —Тараса Григорьевича Шевченка.

Два года назадъ, И. П. Подушка, въ первый разъ началъ печатать въ разныхъ періодическихъ изданіяхъ свои статьи, касающіяся городскихъ общественныхъ интересовъ и т. п. и сталъ писать малороссійскія стихотворенія, которыя какъ первые его опыты, мы предлагаемъ вниманію читателей.

Издатель.